

8. заседание

Петък, 1 юлий 1927 година

(Открито отъ подпредседателя А. Христовъ, въ 15 ч. 35 м.)

Председателстваващъ А. Христовъ: (Звъни) Има нужниятъ кворумъ.

Обявявамъ заседанието за открито.

(Отъ заседанието сж отсъствуваха следнитъ народни представители: Мито Аврамчовъ, Рангелъ Барбанаконъ, Милко Бечевъ, д-ръ Димо Желъзовъ, Димитъръ Ивановъ II, Димитъръ Икономовъ, Панайотъ Тинчевъ Калчевъ, Левъ Кацковъ, Александъръ Малиновъ, Калоянъ Маноловъ, д-ръ Кънчо Милановъ, Иванъ Михайловъ, Янаки Молловъ, Кара-Али Мустафовъ, Радко Начевъ, Александъръ Неновъ, Георги Нешковъ, Иванъ х. Николовъ, Коста Николовъ, Георги Петровъ Панайотовъ, Христо Рашковъ, Стефанъ Рязковъ, Пандо Сидовъ, Петъръ Тодоровъ, Иванъ Христовъ)

Разрешенъ е отпускъ на следнитъ г. г. народни представители:

На г. Петъръ Тодоровъ — 1 день.

На г. Борисъ Евтимовъ — 1 день.

На г. Димитъръ Икономовъ — 2 дни.

На г. Недълчо Топаловъ — 2 дни;

На г. Коста Николовъ — 1 день и

На г. Александъръ Неновъ — 1 день.

Съобщавамъ на Събранието, че сж постъпили отъ Министерството на финанситъ:

1. Предложение за освобождаване отъ митни бери две каси съ формени ученически шапки за италианското училище въ София. (Вж. прил. Т. I, № 4)

2. Предложение за освобождаване отъ митни бери внасянитъ отъ Министерството на войната бензинъ, масла, грезъ, карбидъ и други консомативни моторни материали. (Вж. прил. Т. I, № 5)

Ще ви се раздадатъ и поставятъ на дневенъ редъ.

П. Миновъ (з. в): Моля, искамъ думата преди дневния редъ.

Председателстваващъ А. Христовъ: Имате думата.

П. Миновъ (з. в): Г. г. народни представители! Ще ви прочета следния протестъ отъ парламентарнитъ групи на почти цѣлата опозиция. (Чете)

„Въ вчерашното заседание на Народното събрание се нанесе побой и обида на народния представителъ Христо К. Баевъ, а също и обида на цѣлата парламентарна група на Българския земеделски народенъ съюзъ отъ депутатитъ на болшинството М. Милевъ и Толевъ, безъ всѣкакъвъ поводъ.

„Това деяние уронва престижа и достойнството на народния представителъ и понижава авторитета на Парламента.

Отъ сговориститъ: Ей-й-й!

П. Миновъ (з. в): (Продължава да чете) „По тоя поводъ и следъ всичко станало, ние считаме, че председателството на Народното събрание не изпълни достатъчно и безпристрастно своя дългъ.

„Председателството въ случая трѣбваше да приложи чл. 74, буква б отъ правилника за вътрешния редъ на Народното събрание по отношение и на двамата визирани народни представители, тъй като нанесената обида не бѣ само къмъ Христо Баевъ, а и къмъ цѣлата парламентарна група на Българския земеделски народенъ съюзъ.

„Този начинъ на действие отъ страна на председателството на Народното събрание може да насърчи повтарянето на подобни инциденти.

„Поради това, отъ името на изброенитъ парламентарни групи ние издигаме високо гласъ на протестъ срещу извър-

шенитъ произволи, които сж едно посегателство на свободата, съвѣстта и застрашаване живота на народния представителъ“.

Подписаха:

Отъ земеделската парламентарна група: П. Миновъ, Ст. Златевъ и Г. Марковъ.

Отъ социалдемократическата парламентарна група: К. Пастуховъ, П. Анастасовъ и Д. Нейковъ.

Отъ занаятчийската група: П. Петковъ.

За работническата партия, председателъ: Г. Желъзовъ.

За Българския земеделски народенъ съюзъ: Омарчевски.“

Председателстваващъ А. Христовъ: Пристъпваме къмъ дневния редъ — продължение разискванията по отговора на тронното слово.

По взаимно съгласие между г. г. народнитъ представители Иванъ Харизановъ и Георги Кулишевъ, по-пръвъ ще говори г. Кулишевъ.

Има думата народниятъ представителъ г. Георги Кулишевъ.

Г. Кулишевъ (мак): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Ползувайки се отъ една хубава и полезна парламентарна практика, каквато представляватъ разискванията по отговора на тронното слово, ще си позволя да засегна тукъ нѣкои въпроси, свързани предимно съ външната политика и ще се постарая да ги разгледамъ съ оная сдържаност, която налага деликатниятъ характеръ на въпроситъ отъ тоя родъ, но заедно съ това и съ искреността, която е единъ повелителенъ дългъ. Нека, обаче, преди всичко забележа изрично, че мислитъ, които ще се опитамъ да развия тукъ, не съставляватъ едно лично мнение, една лична преценка; тѣ сж изразъ на разбиранията и схващанията на цѣлата македонска парламентарна група. Македонска група въ българския Парламентъ! Самото това име може да се види на мнозина необичайно, странно. Още по-сигурно е, че врагове на България и на Македония ще се опитатъ — азъ четохъ вчера, може-би мнозина и отъ васъ сж чели въ гръцкия вестникъ „Елефтеронъ Вима“ първитъ инсинуации по този поводъ — да злоупотрѣбятъ съ тоя фактъ и да го сочатъ като знакъ на раздвоение национално, на единъ сепаратизъмъ, както е модно да се казва, между македонци и немакедонци въ България.

Но, г-да, защо сме ние тукъ отдѣлно отъ всички партии, отдѣлно отъ всички групи? Ние не съставляваме отдѣлна партия, а сме само отдѣлна парламентарна група. Защо сме съ това име? Ние, народнитъ представители отъ Петричкия окръгъ, както всички ние, сме дошли тукъ съ любовъ къмъ България, дошли сме съ искрена и дълбока привързаностъ къмъ българския народъ и къмъ неговата свободна държава. Ние сме тукъ съ желанието и твърдата решителностъ да сътрудничимъ лоялно въ общото дѣло на българския Парламентъ, да сътрудничимъ не на отдѣлна партия противъ друга партия, но да сътрудничимъ на една обща целъ, да сътрудничимъ на дѣлото на България.

Ако ние заедно съ това, все пакъ се явяваме носители на една голѣма народна болка, носители на едни по-специални интереси, които — трѣбва да го подчертая — не сж противни на българскитъ интереси, а сж интереси, които произтичатъ отъ правото на всички българи да живѣятъ свободно и щастливо, то е, не защото ние, синове на българското племе, се чувствуваме по-малко привързани къмъ българската държава и къмъ българския народъ, а защото една скръбна, една жестока участъ тежи и днесъ върху нашитъ родни огнища. Сомнете си образа на Македония, спомнете си положението на страната, въ която ние сме родени и която ние не искаме да забравимъ — защото про-

клятие би покрило нашите имена, ако речемъ да я забравимъ за мигъ — и вие ще разберете защо сме ние тукъ отдѣлно като парламентарна група, защо, както каза кореспондентътъ на единъ свѣтовенъ вестникъ, самото наше присѣствие тукъ въ тази сграда е едно живо доказателство, че македонскиятъ въпросъ продължава да бѣде и днесъ една открита, широко открита рана.

Г. г. народни представители! Въ проекта за отговоръ на тронното слово се казва, че народното представителство се радва, задето „политиката на миръ, лоялност и добро съседство, която България твърдо и неуклонно води, дава плодотворни резултати“. Ние присѣдиняваме и нашето одобрение за усилията, които правителствата на България, сегашно и по-раншни, правятъ, за да водятъ страната въ миръ и за да съдействуватъ да се възстановятъ силитѣ на държавата и на нацията чрезъ една политика на добри отношения съ чуждитѣ страни, близки и далечни. Но наша длъжностъ е да подчертаемъ заедно съ това, че тия разположения и усилия на българската политика, на българските правителства не всѣкога, за голѣмо съжаление, намиратъ взаимностъ, на която иматъ право да разчитатъ. Нѣма тукъ да се спирамъ на некоректното, за да не кажа нѣщо повече, грубото, въ нѣкои случаи брутално поведение къмъ България отъ известни страни, изразявано въ многобройни постѣпки и действия. Нѣма да се спирамъ върху отдѣлни и колективни воти; нѣма да се спирамъ за нуждата да се отива чакъ въ Лондонъ предъ съвета на Обществото на народитѣ, за да се запази българската сигурностъ, както бѣше въ 1922 г., нито пъкъ ще спомня за оскърблени болезвени на националното чувство по най-дребни и често пѣти смѣшни поводи; нѣма да се спирамъ и за форми нахлувания въ територията на българската държава, каквото бѣше нахлуването на гръцкитѣ войски въ Петричко презъ есенята на 1925 г. И много други факти отминавамъ.

Но има една постоянна и дълбока причина за безпокойство и размирие на Балканитѣ. Тази причина лежи въ несправедливото, въ жестокото третиране на поробенитѣ български населения, особено подъ гръцка и сръбска власт. Правя това малко разграничение, защото ние трѣбва да бѣдемъ справедливи да отбележимъ, че има една разлика — макаръ, за съжаление, да не е така пълна, каквато ние всички желаемъ да бѣде и на каквато трѣбва да се надѣваме — въ отношението на ромѣнската власт отъ нѣкои гледища къмъ нашитѣ съотечественици, които сѣ изложени на тежки несправедливости, но все пакъ тамъ има единъ стремежъ за относително по-справедливо третиране. За съжаление, не можемъ да кажемъ, че дори поне този минимумъ съществува по отношение на нашитѣ сънародници и подъ сръбска и гръцка власт. Естествено е, такова едно положение не може да съдействува за омиротворението на полуострова, а се явява, напротивъ, като единъ постояненъ източникъ на безпокойства и на тревоги, а често пѣти — и на конфликти.

Завчера отъ това мѣсто уважаемиятъ г. Малиновъ каза, че всичко, което става съ нашитѣ сънародници вънъ отъ предѣлитѣ на България, естествено, намира отзвукъ тукъ въ всички наши срѣди. Македонскиятъ въпросъ, дори ако не бѣха българи въ по-голѣмата си частъ тѣзи, за които той се отнася, пакъ би билъ единъ отъ важнитѣ въпроси на българската политика, защото той непосредствено въздействува върху българската държава, и тукъ, въ България, никой, дори и да желае, не може да се дезинтересира отъ този въпросъ. Източникътъ на безпокойството, източникътъ на тревогитѣ, за които споменахъ, трѣбва да пресъхне и само тогава ще настѣпи едно пълно, едно истинско и окончателно успокоение на духоветѣ. А какъ може да пресъхне той? Той може да пресъхне само като се възстанови правдата, като се премахне насилието, като се обезпечи на поробенитѣ българи поне едно сносно национално съществуване.

Наистина, има специални договори за покровителство на малцинствата, има тържествени международни актове за покровителство на малцинствата и всички знаемъ, че въ мисълта на творцитѣ на тѣзи договори, на първо мѣсто бѣха вземени предъ видъ българскитѣ малцинства на Балканитѣ, въ тая вулканическа почва. Тѣзи договори засѣгатъ всички страни, въ които живѣятъ компактни български маси вънъ отъ България, и задълженията, които произтичатъ отъ тѣзи договори, сѣ задължения отъ международенъ интересъ, тѣ не могатъ да се измѣнятъ по силата на вътрешни законодателни актове; тѣ сѣ задължения, които подписавшиятъ тия договори държави сѣ поели тържествено и които никоя държава не може по свой починъ да измѣнява чрезъ вътрешни законодателни актове. Тѣ сѣ обявени като ненарушими, недосѣгаеми, intangibles, и изпълне-

нието имъ се намира подъ гаранцията на единъ високъ институтъ, на най-високия международенъ институтъ въ този моментъ, Обществото на народитѣ, което е длъжно да бди постоянно за тѣхното изпълнение. При тѣзи обстоятелства всѣки би помислилъ, че изпълнението на тѣзи договори е обезпечено поне отчасти. Но действителността е друга. Тѣзи договори оставатъ мъртва буква и то тъкмо тамъ, където сѣ най-нуждни, тъкмо тамъ, където една безпристрастна международна намѣса е най-необходима, за да смекчава денационализаторската ревностъ на държавитѣ, които владѣятъ чужди населения.

Обществото на народитѣ, за голѣмо съжаление, не се е заело досега по свой починъ да направи това, което е негова задача, негова длъжностъ. Има единъ случай, въ който то прояви добра воля — азъ ще говоря за него — той е протоколътъ, който се сключи подъ неговъ патронажъ между г. Калфовъ и г. Политисъ и подъ който протоколъ стоятъ и поднитѣ на представителитѣ на съвета на Обществото на народитѣ. Но азъ ще спомена каква бѣше частта и на този благороденъ актъ, единствениятъ опитъ, който се направи, за да се спомогне на българскитѣ населения подъ чужда власт. Нито една отъ силитѣ, които участвуватъ въ Съвета — казвамъ тѣзи, които участвуватъ въ съвета, защото тѣ сѣ само, които иматъ право да повдигатъ въпросъ, когато виждатъ, че има нарушение или опасностъ отъ нарушение на договоритѣ за малцинствата — нито една отъ тѣзи сили досега не е повдигала въпросъ, макаръ това право да е дадено изрично на всѣка една отъ тѣхъ. На протеститѣ, оплакванията, апелитѣ, които постоянно отправятъ македонскитѣ емигранти, добруджанскитѣ емигранти, тракийскитѣ емигранти, разнитѣ организации въ чужбина, не се обръща никакво сериозно внимание; тѣ се считатъ актове, които Обществото на народитѣ по формални причини още предварително отстранява и счита, че не може да се занимава съ тѣхъ. Самото население нито въ Македония, нито въ Добруджа, нито въ Тракия не е въ състояние да изнесе своитѣ болки. Всѣки знае защо.

Това е положението. Нѣма защо да затваряме очи. Ще трѣбва ли непременно да се чакатъ протеститѣ да дойдатъ отъ Скопие, отъ Велестъ, отъ Битоля — а знае се какви могатъ да бѣдатъ тѣ, когато устата на единъ народъ сѣ затворени — ще трѣбва ли чакъ тогава и дипломати, и общественици да се раздвижатъ, за да търсятъ лѣкъ за едно непоносимо зло? Ще чуваме ли постоянния упрѣкъ, че македонцитѣ сѣ неспокойниятъ елементъ на Балканитѣ, че тѣ сѣ единственото зло, че ако не сѣ тѣ, свѣтътъ би се успокоилъ, защото Балканитѣ, отъ където излизе първата искра за общата война, първи биха се успокоили?

Г. г. народни представители! Когато се говори за македонска „непримиримостъ“, когато се говори за македонско „размирничество“, ще ми позволите да спомня единъ пресенъ фактъ, не за насъ тукъ въ България или другде въ чужбина, където никога не сме си служили съ други срѣдства освенъ съ срѣдствата, които ни даватъ законитѣ на страната, където сме намѣрили убѣжище, но фактъ, който се отнася до ония, които само съ оръжие сѣ борили вътре въ страната и продължаватъ да се борятъ, защото други срѣдства нѣматъ на свое разположение. Преди нѣколко дни в. „Македония“ възпроизведе една статия на Иванъ Михайловъ. Той не е легалецъ, той е членъ на централния комитетъ на вътрешната организация, следователно по понятнето, което върви между нашитѣ врагове, той е единъ отъ най-голѣмитѣ „размирници“. Той какво казва? Ще спомена само единъ цитатъ: „Смисълътъ, казва той, на цѣлото македонско движение е една самоотбрана. Не е имало и нѣма македонци, които да сѣ революционери отъ любовъ къмъ изкуството. Нека се даде възможностъ за легално проявление и ние ще захвърлимъ пушкитѣ, тѣй както стана презъ 1908 г. въ Турция“. Нека всѣки прецени този фактъ, който идва следъ една подобна декларация на Тодоръ Александровъ още преди покушението, което се извърши надъ него, и всѣки ще може да отговори на този въпросъ, дали онези, които се бори за своето най-законно право съ срѣдства, които той има на разположение, е размирникъ; или той е единъ достоенъ човѣкъ, единъ достоенъ синъ на своето отечество.

Г. г. народни представители! Договоритѣ за малцинствата оставатъ мъртва буква до сега и то тъкмо тамъ, където тѣ иматъ най-голѣмъ смисълъ, за където преди всичко сѣ създадени. Който си спомня времето, когато се създадоха тѣ, речитѣ, които се държаха на времето въ Парижката конференция за миръ, той ще знае, че преди всичко се имаха предъ видъ територитѣ на Балканитѣ, като се казваше: където населението сѣ размѣсени, националниятъ въпросъ не може да бѣде разрешенъ рации-

нално и затуй ще трѣбва да предвидим корективи, които да смекчават последиците от тия договори, които ние, създавайки ги, сами признаваме, че не сѫ свършени, не сѫ справедливи. Затуй се предвиждаха преди всичко тия договори за малцинствата, а досега не е поставено нито най-малкото начало за изпълнение на тия договори. Това е печалната действителност.

България страда твърде много от това положение. Не само защото българитѣ сѫ тия, които сѫ изложени на страдания и на гибелъ, но и защото последиците от това положение се отразяват болезнено върху спокойствието на България, върху нейното развитие. А България има нужда може-би много повече от всѣка друга държава от миръ и успокоение. Следователно, тя има толкова повече право и дългъ същевременно да се застъпва за българитѣ останали вънъ от нейнитѣ предѣли, да бди за тѣхното самозапазване национално и да облекчава тѣхната участъ. Това нейно право, този нейнъ дългъ произтича не само отъ естествентѣ, неписанитѣ и вѣчни закони, но произтича и отъ формално подписани договори и тържествено поети двустранни задължения.

Е добре, какво прѣчи тукъ, въ тази сграда, да се даде изразъ на това високоправствено и национално задължение на България? Както миналата, както по-миналата година, така и сега ние апелираме къмъ правителството и Парламента на България да издигнатъ гласъ въ полза на жестоко измъчванитѣ български малцинства, да се застъпятъ предъ свѣтовната съвестъ, за да се признае поне най-малкото право на тѣзи малцинства — да говорятъ и да пишатъ свободно на своя роденъ езикъ.

Тронното слово, г. г. народни представители, съ което се откриваше първата сесия на миналото XXI обикновено Народно събрание, както си спомните, съдържахше единъ специаленъ пасажъ въ полза на правата на българскитѣ малцинства. Сѣщо такъвъ пасажъ се съдържахше и въ отговора на тронното слово. Въ следващата сесия, обаче, това вече не се срѣща. Коя е причината? Очевидно, никой нѣма да помисли, най-малко ние ще помислимъ, че отъ онзи моментъ въ България сѫ престанали да хранятъ свѣститѣ чувства къмъ ония свои сънародници, които сѫ вънъ отъ предѣлитѣ на България. Никой нѣма да помисли, че ще се намѣри българинъ, който да се промѣни въ това отношение. Очевидно, това е било продиктувано отъ нѣкаква политическа нужда, отъ съображения на политическа целесъобразностъ. Но фактъвъ остава налице. Днесъ управлява сѣщата партия. Още когато управляваше предшествуещото на сегашното правителство, тази традиция именно тогава се изостави. Въ първата сесия на XXI обикновено Народно събрание бѣше вмѣнати пасажъ за малцинствата, въ последующитѣ сесии биде изоставенъ.

Нѣма да преценявамъ дали положението на България е било по-тежко тогава или днесъ е по-тежко, защото и днесъ положението на България е трудно. Но, по едно обективно признание, струва ми се, че нѣма да се намѣри никой, който да не се съгласи, че днесъ, за щастие, за обща радостъ, положението на България, макаръ да остава още тежко, е по-благоприятно и доста по-благоприятно, отколкото бѣше преди четири години. При все това, ние не виждаме нито въ тронното слово, нито въ проекта за отговора на тронното слово да е казана една дума поне за положението на българскитѣ малцинства. Какъ да се обясни този контрастъ? Ние разбираме напълно, повтарямъ това, днешното положение на България, разбираме сѣщо, че мълчанието, особено въ външната политика, е въ известни случаи ако не една необходимостъ, поне една разумна постѣпка. Но то може да е и грѣшка, може да се обрѣне въ голѣма грѣшка, когато се преминатъ известни граници.

Положението на нашитѣ сънародници вънъ отъ България, макаръ да сѫ изменили вече толкова години отъ края на войната, не се е подобрило; въ много отношения то е влошено. Единствената стѣпка, която се направи, както споменахъ, съ Женевския протоколъ отъ 29 септември 1924 г., даде само нови разочарования. Този протоколъ, въпрѣки че бѣ подписанъ отъ представителъ на Гърция съ специално разрешение на грѣското правителство, биде отхвърленъ отпосле — знаете при какви обстоятелства. Наистина, когато той биде отхвърленъ, съветътъ на Обществото на народитѣ възприе така наречения въпросникъ на г. Чембърлейнъ, въ който се съдържаха редъ задължения за грѣската държава. Прие се, че грѣската държава като суверенна държава имала право да отхвърли този протоколъ, който тя е считала като едно накрѣнение на нейния суверенитетъ. Макаръ че това тълкувание е въ противоречие съ основния мотивъ, съ основния смисълъ на договоритѣ за малцинствата, които сѫ обявени изрично

като договори отъ международенъ интересъ и следователно никоя държава не може по свой починъ и чрезъ законодателни актове да ги измѣни, обаче тази теория биде възприета отъ съвета на Обществото на народитѣ. По какви съображения? Може-би по съображения на право, съображения юридически, може-би по съображения на политически удобства. Но фактъвъ е този. Съветътъ на Обществото на народитѣ прие единъ въпросникъ, представенъ отъ г. Чембърлейнъ, въ който грѣското правителство поемаше задължение само да даде правата, които то обещаваше чрезъ този протоколъ. Но, г-да, и отъ този въпросникъ не се получи нищо положително. Имаме единъ печаленъ фактъ, едно оскърбление за населенията тамъ, една подигравка съ тѣхнитѣ страдания — знаменития „Абецедаръ“, за който, предполагамъ, днесъ и грѣцитѣ не искатъ вече да си спомнатъ.

Отъ друга страна, ние чуваме да се разпространяватъ за смѣтка на българския народъ, често пѣти отъ отговорни личности въ съседнитѣ страни, най-тенденциозни и невѣрни съобщения. Ще спомена само като единъ типиченъ примѣръ твърдението на отговорни сръбски министри, че отъ Македония подъ сръбска властъ имало въ България само 6.000 емигранти, повечето отъ които сѫ осмѣждани за разни престѣпления. Знае се колко македонски емигранти има въ България не само отъ сръбска Македония, но и отъ грѣска Македония. Знае се, напр., че само отъ гр. Прилѣпъ въ Софя има повече отъ 6.000 души емигранти. И, ако въпрѣки туй се разпространяватъ явно невѣрни съобщения, всѣки разбира съ каква целъ се прави това. Ние не можемъ да попрѣчимъ да не се разпространяватъ такива невѣрни съобщения, по никой отъ българска страна, разбираме отъ отговорнитѣ мѣста, навремето, както и по-късно, не намѣри случай да отхвърли публично тѣзи невѣрни твърдения. Не само министритѣ, но и представителитѣ на България въ чужбина и по-висши шефове на учреждения и тѣхнитѣ помощници, секретари и т. н. често пѣти не реагиратъ достатъчно умѣло и достатъчно енергично срещу пакостни измислици и лъжи и не освѣтляватъ редовно и съ усърдие политическитѣ срѣди и общественото мнение по положението на българското племе и специално по положението на българитѣ извънъ България. Е ли полезна една подобна политика на абсолютно мълчание? Е ли тя най-разумната политика? Може-би — и ние искаме да върваме въ това — българскитѣ министри и българскитѣ представители въ чужбина не пропушатъ да привличатъ вниманието комуто се следва върху тия болезнени въпроси, но това остава неизвестно за широкото общество, което сѣди само по това, което е предъ неговитѣ очи.

Ето, сега е предъ насъ тѣкмо случаятъ българскитѣ Парламентъ да извърши едно благородно дѣло, едно историческо дѣло за българския народъ и за успокоението на Балканитѣ, ако припомни, въ единъ тържественъ актъ, какъвто е отговорътъ на тронното слово, злочестото положение на българскитѣ малцинства и изкаже пожелание да се подобри тѣхната участъ. Ние апелираме къмъ народното представителство да приеме единъ такъвъ пасажъ въ отговора на тронното слово и искаме да се надѣваме, че правителството на България не ще се противопостави на това наше искане.

Г. г. народни представители! България, която не веднажъ е отваряла широко своитѣ граници за преследвани и страждущи човѣшки същества, макаръ и отъ небългарска народностъ; България, която нѣма нужда да подписва договори за защита на малцинствата, за да гарантира на своитѣ граждани небългари най-широки права, тая България има толкова повече нравственото и политическото право да издигне гласъ за онеправданитѣ и измѣчени български извънъ нейнитѣ граници. И тоя гласъ ще бѣде не гласъ на нѣкакво предизвикателство къмъ когото и да било, той нѣма да бѣде даже гласъ на протестъ, а ще прозвучи като гласъ на правда, като гласъ за право и човѣщина, като единъ искренъ зовъ за успокоение и за миръ.

Г. г. народни представители! Знаемъ какво може да ми се възрази отъ едни или отъ други по тоя случай. Чували сме много пѣти да се изказватъ съмнения относно практическата — подчертавамъ практическата — стойностъ на подобни изявления. Позволете по тоя случай да припомня само, че въ историята на народитѣ много велики актове, признати отпосле за такива, на времето си сѫ били окачествявани отъ скептици като прояви на политически романтизъмъ, като красиви жестове, но като безполезни, излишни отъ практическо гледище. Но, г-да, следующитѣ поколения и историята не сѫ оставали на това мнение, тѣ сѫ оценявали по-късно тия жестове, тия действия по-правдиво и по-достойно. Има, обаче, нѣщо по-важно, нѣщо по-тежко. Има

лица, които считат изяснението въ отговора на тронното слово или въ самото тронно слово на въпроса за българските малцинства като една прѣчка за политиката на сближение съ съседнитѣ държави или по-специално за политиката на сближение съ нашата западна съседка Югославия. Ето една тема много важна, много сериозна, на която много се пише и говори, но около която, за съжаление, съществува значителна конфузия, особено що се отнася до ролята на македонцитѣ, сочени като главна, ако не и единствена, прѣчка за сръбско-българското и въ известна мѣрка за гръцко-българското сближение.

Г. г. народни представители! Нека призная, че ние, македонцитѣ, където и да сме — и тѣзи, които сме въ България, и онѣзи, които сѫ вънъ отъ България — не сме апостоли на сръбско-българското сближение, на сръбско-българското братство. Не сме ние апостоли и на едно славянско братство. Има други апостоли за това. Ние не можемъ да бъдемъ такива — всѣки разбира защо. Защото, ако сѫ вѣрни думитѣ на единъ великъ славянинъ, че „не е славянинъ онзи, който потиска славяни“, какъ можемъ ние, угнетяванитѣ отъ славяни, да бъдемъ апостоли на едно славянско единение? Това би било абсурдно, това би било едно принижение, недостойно за човѣка.

Не сме ние, които ще се вдигнемъ да проповѣдваме на свободнитѣ българи да бързатъ да се побратимаватъ съ ония, които тамъ въ нашето отечество ни угнетяватъ и избиватъ. Но трѣбва да прибавя веднага, че ние не сме и прѣчка за сръбско-българското сближение, ако биха били налице обективнитѣ условия за едно подобно сближение. Когато става дума за сръбско-българско сближение, ние анализираме действителното положение на нѣщата, посочваме какви сѫ истинскитѣ разположения и истинскитѣ намѣрения на бѣлградската политика. Който мисли, че единствено македонскиятъ въпросъ или още по-право македонската организация сѫ, които прѣчатъ на сръбско-българското сближение — макаръ въ случая македонскиятъ въпросъ откъмъ тази страна да представлява единъ въпросъ за запазване или унищожение на грамадна частъ отъ българската народностъ, но нека оставимъ това настрана — казвамъ, който мисли, че македонскиятъ въпросъ е, който прѣчи на сръбско-българското сближение, нека той си спомни за редица други въпроси, нека си спомни какво е поведението на бѣлградската политика напр. по въпроса за репарациитѣ, по въпроса за наборната армия въ България, даже по въпроса за сключването на единъ хуманитаренъ, безобиденъ заемъ за бѣжанцитѣ; нека си спомни какво е положението на българитѣ не въ Македония, а въ Цариградско или Боснеградско — територии, които сѫ били половинъ вѣкъ свободни; нека си спомни всѣки и да иска да разбере какъвъ смисълъ има въ декларацията, че Сърбия била готова да се откаже отъ всѣкакви териториални претенции надъ Искърската долина. Знаете кой изнесе този фактъ. Той се изнесе въ голѣмитѣ европейски вестници като „Ниръ Истъ“ и „Таймъ“ и никой не го е опровергалъ; следователно, ние можемъ да считаме, че той отговаря на една действителностъ. Въ замѣна на това, че България „ще тури юзда“ на македонското движение — България, която не може да одуши съ собственитѣ си рѣце своитѣ сънародници, даже да би желала, да би искала — въ замѣна на това обещание, което се иска отъ България — още веднажъ да подчертае своето отричане отъ Македония, макаръ че това го е правила хиляди пѣти и съ договори — отъ сръбска страна е било обещано да се откажатъ отъ териториалнитѣ претенции надъ Искърската долина, въ която влиза и столицата на България! . . .

Но когато, г-да, се манифестира съ едно несъществуващо сръбско-българско братство, мисли ли се за постояннитѣ, неизмѣнитѣ тенденции на сръбската политика, за този стремежъ, неизмѣненъ отъ цѣлъ вѣкъ насамъ, да се разширява изкуствено сръбската национална територия въ вреда на българското национално наследство? Мисли ли се за отзвукъ отъ такива манифестации, постоянни, ненужни, защото тѣ не отговарятъ на действителното положение? Отдѣлете впрочемъ въпроса за едно сериозно политическо споразумение отъ тѣзи празни манифестации, тѣзи прегръщания въ въздуха. Мисли ли се, когато ги правимъ тукъ въ България, за отзвукъ, който могатъ да иматъ въ други страни, отъ приятелството на които България сѫщо така има нужда? Мисли ли се за едно вредно, за едно размекващо влияние, което проповѣдитѣ неумѣстни, постоянни, дето седнемъ, дето станемъ, за сръбско-българско сближение упражняватъ върху психологията и върху съпротивителната сила на нашия народъ, който претърпѣ такива тежки поражения? Мисли ли се поне малко и за отгласа на тѣзи манифестации тамъ вътре, където българинътъ е въ

страшна борба за самозапазване на своя родъ и езикъ, противъ посегателството на сѣшитѣ сръбци, съ които въ София биха се прегръщали и цѣлували? И мисли ли се най-после какво би било утрешното положение на днешна свободна България — тази България, която пазимъ всички като зеницата на очитѣ си — какво ще бѣде нейното положение, нейното спокойствие и нейното развитие, ако сръбската политика би успѣла да осъществи своя краенъ блѣвъ за Македония, сир. да обърне Македония въ едно ново Моравско? Ето сѣщността на сръбско-българското сближение. Този въпросъ не е македонскиятъ въпросъ, той е въпросъ на българската политика, както македонскиятъ въпросъ не е въпросъ на сръбско-българскитѣ отношения. Македонскиятъ въпросъ не е въ София, той е въ Скопие, Битоля, Солунъ; той е въ отношенията между македонското население и държавитѣ, които владѣятъ днесъ Македония. Евентуалнитѣ споразумения между София и Бѣлградъ могатъ да намалятъ остротата на македонския въпросъ, могатъ да я увеличатъ — зависи отъ характера на споразуменията. Но когато презъ протегнатитѣ за приятелство рѣце се появи образътъ на разпокъсана Македония, на разчлената Македония, много съвѣсти могатъ да бѣдатъ смутени и вината за това нѣма да бѣде на македонцитѣ, които не искатъ нищо повече отъ това да бѣдатъ свободни въ своитѣ огнища, да иматъ едно сносно човѣшко и национално съществуване въ земята си.

Г. г. народни представители! Вчера единъ отъ ораторитѣ уважаемиятъ г. Сакъзовъ, отпрати нѣкои съвети къмъ насъ, македонцитѣ, къмъ всички македонци, къмъ „новитѣ македонци“, както ни нарече, за които ние сме му признателни. Ние сме готови винаги съ внимание да изслушаме всичкитѣ съвети, които ни се даватъ. Ние не се фрустрираме, когато ни се даватъ въ особености съвети за умѣреностъ, защото знаемъ, че тѣзи съвети изхождатъ отъ добри намѣрения. Г. Сакъзовъ пожела македонцитѣ да си служатъ и съ културни сръдства въ своята борба. Това пожелание сме го чували много пѣти и ние не обръщаме грѣбъ на него. Ние тукъ, емигрантитѣ, си служимъ изключително съ такива сръдства. Но вие знаете, всѣки знае, това знаятъ най-добре сръбскитѣ власти, че населението въ Македония се опитва съ всички сръдства да се самопази национално — съ всички политически и културни сръдства, които могатъ да бѣдатъ на негово разположение.

За жалостъ, тѣзи сръдства за легална борба често липсватъ и въ единъ нищоженъ минимумъ. Каза се пакъ отъ г. Сакъзовъ, че трѣбва общение между политикитѣ на странитѣ, за да се опознаятъ, за да се сближатъ. Обаче нека спомня последното посещение на хърватитѣ-депутатитѣ въ Македония — какъ сѫ били посрещнати, какъ сѫ били изпратени и не отъ населението, което не е могло да ги види, а отъ органитѣ на сръбската полиция. При такова едно отнасяне къмъ представителитѣ на най-голѣмата хърватска партия, къмъ вчерашни министри и утрешни министри на Югославия, какво е, предполагате, отношението на властѣта тамъ къмъ насъ, къмъ роднитѣ синове на тази земя? Всѣки знае. Ето защо ние, като благодаримъ винаги за съветитѣ, които могатъ да ни се даватъ отъ една или друга страна, същевременно апелираме къмъ ония, които искатъ правдиво, искрено да съдятъ за нашето положение и за борбитѣ на Македония, винаги да взематъ предъ видъ действителното, истинското положение въ страната.

Г. г. народни представители! Единъ въпросъ, върху който съмъ длъженъ да спра тукъ вашето внимание, макаръ и накъсо, е въпросътъ за българскитѣ народни имоти въ Гърция. Този въпросъ повдигна, както знаете, твърде силно въledninge верѣдъ цѣлата македонска и тракийска емиграция, както и верѣдъ голѣма частъ отъ българското обществено мнение. Българското правителство се съгласи съ гръцкото правителство по тълкуването на чл. чл. 6 и 7 на конвенцията по гръцко-българското изселване и поиска на свой редъ ликвидацията на българскитѣ черкви, училища и гробища въ Гърция. Азъ нѣма да повтарямъ тукъ юридическитѣ основания, които въ миналата сесия така блѣскаво бѣше изложилъ тукъ уважаемиятъ г. Каранджудовъ, и които доказватъ по единъ безспоренъ начинъ, че становището на българското правителство, както и на гръцкото, по този въпросъ — то е идентично — е противно на една вѣковна правна традиция, противно е и на самата гръцко-българска конвенция, съ която се мотивира, отъ която сега, по разбиранията на двѣтъ правителства, произтича. Не бихъ желалъ сѣщо да обяснявамъ надълго острата болка, която предизвика въ всѣко българско сърце опитътъ да се изнесатъ на проданъ предмети и имоти, които сѫ свещени за нацията. Тѣзи имоти, черкви, училища сѫ свещени за насъ, не само защото сѫ домове за молитва и за просвѣта, но и

защото съ тѣхъ сѣ свързани нашитѣ народни борби. Много отъ стейнитѣ на българскитѣ черкви въ Македония и Тракия сѣ опръскани съ кръвта на народни мъченици. Въ тѣхнитѣ огради и днесъ почиватъ коститѣ на заслужили хора за Македония и за цѣлото българско племе. Не може, следователно, да се мисли, че когато ние се вълнуваме, когато заедно съ насъ се вълнува и голѣма частъ отъ общественото мнение въ България, това произтича отъ една праздна сантименталностъ. Нека даже приемемъ, че това е една сантименталностъ. Обаче това е една сантименталностъ, която е достойна за всѣки народъ, за всѣки човекъ. Но, г-да, ликвидацията на народнитѣ имоти въ Македония и Тракия, ако тя стане, по нашата преценка, ще бѣде единъ тежъкъ ударъ за интереситѣ на българското племе изобщо и въ частностъ на българитѣ подъ грѣцка властъ. Азъ по този пунктъ не искамъ да се простирамъ повече, и всѣки разбира защо. Но голѣма грѣшка е да се мисли, че нашитѣ безпокойства, както казахъ, произтичатъ само отъ съображение на национална честъ, отъ съображение на сантименталностъ. Ще подчертая сѣщо, че многобройни и неоторими сѣ доводитѣ, които българското правителство има на разположение, за да установи своето право, ако застане на едно становище, различно отъ това, което сѣ заели грѣцитѣ, и различно отъ това, въ което то бѣше на пътя да се ангажира, а може-би се е и ангажирало. Тѣзи доводи се съдържатъ, преди всичко, въ самата конвенция, съдържатъ се въ Севърския договоръ, въ постановленията за покровителство на малцинствата. Ако се извърши това, което се проектира съ ликвидацията на общественитѣ имоти въ Македония, то ще бѣде едно мълчаливо суспендиране на всички постановления на Севърския договоръ, които задължаватъ Гърция да даде национални права на българитѣ подъ нейна властъ. Съдържатъ се тѣзи доводи и въ свещения и неприкосновенъ характеръ на тѣзи имоти; съдържатъ се сѣщо и въ тѣхната законна принадлежностъ, защото тѣ сѣ имоти не на българското правителство, на българската държава, на отдѣлна община, а сѣ имоти на цѣлата нация, на цѣлото българско племе; тѣ сѣ имоти не само на емигрантитѣ тукъ въ България; тѣ сѣ имоти и на българитѣ, които сѣ тамъ, тѣ сѣ имоти на българитѣ въ Америка, на българитѣ въ Цариградъ и т. н. Предъ видъ на всичко това, ние все още се надѣваме, че правителството на България ще корегира, или е корегирало вече становището, на което, изглежда, първоначално се готвѣше да застане, когато въпросътъ не бѣше още все-странно освѣтленъ, може-би и за него, но сигурно не бѣше достатъчно освѣтленъ за общественото мнение. Ще бѣде много печално, ако се допусне да се разгорещатъ отново страститѣ около единъ въпросъ, по който всички българи би трѣбвало да бѣдемъ единодушни, както и голѣма ще бѣде заслугата на българското правителство, ако то вземе подъ внимание апелитѣ, които му се отправятъ и които идатъ отъ дълбочината на българскитѣ сърдца.

Сѣщо така ние искаме да върваме, че работитѣ по настаняването на бѣжанцитѣ ще взематъ единъ благоприятенъ и бързъ ходъ, за да се спасятъ часъ по-скоро отъ мизерия и отъ смъртъ грамаденъ брой нещастни наши сънародници. Заемътъ за бѣжанцитѣ, каквито и да сѣ нѣкои отъ неговитѣ условия — на времето условията на този заемъ бѣха тукъ анализирани все-странно и азъ нѣма да се връщамъ на тѣхъ — колкото и да сѣ тежки нѣкои отъ тѣхъ, било въ политическо отношение, било въ други отношения, ние не можемъ да не признаемъ, че е едно хуманно дѣло. Нѣщо повече, друга една страна насъ ни интересува и друга една страна ние сме длъжни да отбележимъ: въ този заемъ ние виждаме по-специално данъ на Братска любовъ отъ страна на свободния български народъ, който се натовари съ нови тяжести, за да подпомогне ония, които дойдоха изгнаници тукъ въ неговата земя. Но съ болка на сърдцето трѣбва да констатираме, че настаняването и сега, когато не липсватъ пари, се извършва бавно и безъ система, организирано е въ голѣма степенъ на чисто бюрократически начала, губи се много време въ лутане, въ подготвителни работи, въ изготвяване на планове и т. н. и т. н., а знаете, че нуждата е много остра и задоволяването ѝ трѣбва да бѣде много спѣшно. Това, по нашитѣ убеждения, е затуй, защото не се възприе системата, която препорѣчваха бѣжанскитѣ организации, сир. хората, които сѣ най-близо до болкитѣ и до нуждитѣ на бѣжанцитѣ. Но ние пакъ се надѣваме, че ще се направи всичко, за да се смекчатъ много страдания и много нещастни българи да бѣдатъ спасени отъ смъртъ, докато завръщането на всички емигранти въ тѣхнитѣ родни огнища донесе окончателното разрешение на всѣкаквъ бѣжански въпросъ.

Г. г. народни представители! За 2 минути ще спра ба- шето внимание върху другъ единъ въпросъ, който ще има

нужда да бѣде специално третиранъ по-късно, защото е сѣщо така отъ не малко важнитѣ въпроси. Той се отнася до така наречената грѣцко-българска конвенция за доброволно изселване. Всѣки българинъ знае скрития смисълъ на тая конвенция, знае какво криеха нейнитѣ създатели, нейнитѣ вдъхновители подъ благовидния хуманенъ предлогъ да се помогне на ония, които доброволно желаятъ да се изселаятъ. По това сега не желая да се спирамъ. Тая конвенция послужи като единъ инструментъ за пропѣждане на голѣма частъ отъ българското население отъ южна Македония и отъ Тракия. Но самата оценка на имотитѣ, които се ликвидиратъ, е такава, че прибави нова мрачна страница къмъ историята на това, наречено така за една горчива ирония, доброволно изселване. Нѣма да се впускамъ въ подробности по този въпросъ, обаче, считамъ, че е дългъ на Парламента и на почитаемото правителство да се интересуватъ отъ този въпросъ, защото по нашитѣ сведения тамъ има много слаби и тъмни страни, които увреждатъ, както интереситѣ на тѣзи, които сѣ били прогонени и които днесъ се виждатъ принудени да ликвидиратъ съ своитѣ имоти, увреждатъ така сѣщо интереситѣ и на българското държавно съкровище.

Г. г. народни представители! Трудни сѣ времената, които България и българското племе прекарватъ. Тежка е, следователно, задачата на народнитѣ водачи и голѣми сѣ отговорноститѣ на всички насъ, отъ които срѣди да изхождаме, каквито и политически убеждения да изповѣдаме. Но ние имаме убеждението, че когато работимъ съ постоянство, когато работимъ съ родолюбие и безкористие, ще можемъ да видимъ България да върви съ твърди стѣпки въ пътя на своето заздравяване вътрешно и външно, да върви същевременно въ пътя на най-благороднитѣ национални традиции, тѣзи традиции, които минаватъ презъ всички усилия на българина къмъ свобода и просвѣта и които възлизатъ чакъ до великата епоха на възраждането. (Ръкоплѣскания отъ сговориститѣ, македонцитѣ, народнолибералитѣ, националъ-либералитѣ, радикалитѣ и демократитѣ)

Председателствуващъ А. Христовъ: Има думата народниятъ представителъ г. Иванъ Харизановъ.

И. Харизановъ (д. сг): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Въ рамкитѣ на краткото време, което си определямъ да говоря, ще засегна само нѣколко въпроса, които се хвърлиха на нашето внимание по поводъ изборната кампания въ последнитѣ законодателни избори. Формитѣ, които взеха партийнитѣ борби по това време, партийнитѣ комбинации, които станаха въ този периодъ, перспективитѣ, които се очертахъ — всичко това, безспорно, се наложи на нашето внимание и всѣки отъ насъ е длъженъ да си направи своитѣ голѣми и малки оценки за станалото. Оценкитѣ, наистина, сѣ различни: за едни резултатитѣ сѣ опасни, за други тѣ сѣ напълно желателни, за трети сѣ още неясни. Ние чухме г. Малиновъ да ни говори за една концепция пълна съ песимизъмъ: че това, което става, тая политика, която се води, която, споредъ него, е създадала крайнитѣ фронтове, ще доведе на края на крайщата, като логическо последствие, едно фатално стѣлкование, за да се респетиратъ събитията едва ли не отъ септемврий 1923 г. За други, напротивъ, тия резултати сѣ напълно желателни, защото се създадоха ясни позиции и се очертахъ ясни обществени положения. Повтарямъ, обаче, за мнозина всички тия събития сѣ още ненапълно ясни, мъчно се гадае и мъчно се предвижда това, което иде. Азъ отдавамъ много голѣмо значение на тѣзи парламентарни дебати, които почнахме значително тихо, съ такова хубаво спокойствие, и очаквахъ съ основание да се дадатъ по-ясни очертания за нѣкои обществени позиции, които иначе тъй много се прикриваха въ изборнитѣ борби, а въ публиченъ печатъ биваха тъй малко застъпени.

Отъ г. Малиновъ чухме доста нѣщо; отъ г. Янко Сакъзовъ — сѣщо. По свой редъ и азъ ще кажа нѣколко думи за тѣхъ. Но тукъ трѣбва да кажа, че съжалявамъ крайно много, че моя старъ политически приятелъ г. Андреевъ въ своята речъ се тъй много загуби по изборнитѣ грижи на своята околия и не ни каза нищо по-сериозно върху партийната позиция на своята партия, която, споредъ мене, е въ висша степенъ интересна за сегашното политическо положение на нашата страна.

Н. Андреевъ (р): (Възражава нѣщо)

Председателствуващъ А. Христовъ: (Звъни) Моля!

И. Харизановъ (д. сг): Той можеше да ни каже напр. много нѣщо за политическия трагизъмъ, въ който изпадна една партия, която се изолира, която остана обществено безплодна, независимо отъ това, че получи общо морално оправдание за тактическитѣ позиции, които зае по изборнитѣ комбинации. Несъмнено, той трагизъмъ крие нѣщо голѣмо, което можеше да бѣде застъпено тукъ въ тази Камара, за да хвърли характеристика за политическитѣ възможности и за положението, което преживѣхме.

Азъ нѣмакъ случай досега да чуя изложението на нѣкои представители на земеделската група отъ „Врабча“, но азъ искамъ да се спра най-много на тая именно обществена група, която ангажира достатъчно много нашето политическо внимание, защото действително тя е една сериозна политическа група въ нашия животъ, и макаръ да не си е още казала думата тукъ въ тая Камара, все пакъ, споредъ мене, нейнитѣ хора и тукъ ще бѣдатъ такива, каквито сѣ били винаги, и следователно азъ спокойно ще мога да третирамъ въпроса за позицитѣ на тая партия.

Г. г. народни представители! Ние можемъ да мислимъ каквото щемъ за селското движение въ нашата страна, ние можемъ, отъ гледището на нашата буржоазна теория, да го отричаме напълно, ние можемъ да считаме, че то нѣма социални оправдания, ние можемъ да считаме, че у насъ, поради липса на висящи въпроси отъ сръднѣвѣковието, едно такова движение не може да има резонъ на съществуване; ние можемъ да казваме по-нататъкъ, че тѣ (Сочи земеделцитѣ) се явиха въ нашия животъ като една морална реакция спрямо общия курсъ на вътрешната политика преди войнитѣ, че тѣ се явиха като резултатъ на оная страшна трагедия, въ която изпадна българската интелигенция спрямо своя народъ, тая наша интелигенция, която, поради голѣмото си увлѣчение въ западническитѣ насоки на своето мировъзрение, не можа да се слѣе съ кагаднѣвнитѣ потребности на селската маса, остана въ голѣма степенъ чужда на своя народъ, създаде се оная бездна, която се изпълни отъ полуинтелигентния несретникъ на нашето село, оная несретникъ, който не можа да влацира своитѣ сили въ града и въ селото, но съ това пакъ стана единъ удобенъ политически крикунъ на новосъздаващата се селска сила. Ние можемъ отъ наше гледище да дадемъ каквато щемъ оценка на това движение, повтарямъ, това може да бѣде вѣрно, може да не бѣде вѣрно, но за всичко туй не е мѣстото тукъ на тази трибуна. Ние искаме да знаемъ какъ се проявява тази обществена сила, която заема такова почтено число банки въ тази Камара, и какво тя носи въ обществения животъ. Като фактъ, който е налице, който съществува, ние искаме да го ценимъ тѣй, както се проявява и както заслужава.

Г-да! Азъ съмъ изпълненъ съ едно безпокойствие за изгледитѣ, които има да вземе нашето политическо развитие, именно поради характера и вътрешната природа на това селско движение. Азъ ще искамъ да се обясня. Азъ бихъ искалъ да кажа — и то още сега, преди да почна да навеждамъ своитѣ доводи — една заключителна дума. Азъ и другъ пакъ съмъ казвалъ, че така, както се проявяватъ, тѣхнитѣ ръстѣ, тѣхната сила е по-скоро източникъ за политическа реакция въ нашия животъ, отколкото елементъ за демократическо сценеление. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ) Азъ съмъ твърдилъ, че върху тѣхната съвѣсть тежи този страшенъ парадоксъ: една демократическа организация, която се числи въ рубриката на най-крайната фаланга на демократическитѣ буржоазни сили въ нашия животъ, наистина, провокира чувства, създава опасения и дава морално оправдание за политическа реакция въ нашата страна. Повтарямъ, това е единъ парадоксъ, който трѣбва да тежи върху вашата съвѣсть, върху вашитѣ глави, който е симптоматиченъ за вашето политическо развитие, който, бихъ казалъ, е единъ белегъ за трагизма на нашето политическо време! Защото слага се единъ въпросъ: докато всѣкъде другаде селското движение въ славянскитѣ страни, където то съществува, е единъ сигуренъ оплотъ противъ болшевиизма, е скала противъ разрушителната стихия на тази идея, у насъ, напротивъ, ние виждаме, че то е станало волно и неволно единъ страшенъ проводникъ на тази разрушителна стихия. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ. Възражения отъ земеделцитѣ)

Председателствуващъ А. Христовъ: (Звъни) Никой нѣма право да прекъсва оратора. Зачитайте правилника.

И. Харизановъ (д. сг): Азъ ще си дамъ своитѣ доводи, г-да. — Нѣщо повече — и тукъ ще дамъ една лична

оценка — докато всѣкъде другаде въ Европа, особено следъ войнитѣ, ние сме свидетели на единъ характеренъ фактъ, че онова, което се казва индустриална буржоазия, капиталистическа буржоазия, която ангажира развитието на европейскитѣ страни отъ френската революция насамъ, която създаде правовия редъ, която утвърди политическата демокрация, но която, ангажирана въ тѣзи войни, увлѣчена въ империализъмъ, поради нещастния изходъ, бѣ морално бита, бѣ принудена да отстъпи, и тогава именно на пръвъ планъ въ защита на държавата, на реда, на строя ние виждаме да излизатъ дребнобуржоазнитѣ и междинни сили — градски и селски — които се явиха като нова свежа обществена струя за защита на реда и които излѣзоха на първата линия въ борбата на тия държави противъ болшевишката стихия, у насъ, позволете, напротивъ, вашитѣ ръстѣ, вашата сила буди единъ смутъ за устонтѣ на самата държава. И азъ трѣбва да дамъ своитѣ обяснения защо това е така.

Трѣбва да признаемъ, че винаги, когато искаме да разберемъ каква е вашата социалполитическа теория, какво носите вие въ нашия общественъ животъ, ние сме спънати да дадемъ пълна оценка на вашето обществено течение. Защото предъ насъ се слага единъ голѣмъ общественъ въпросъ. Тогава когаго голѣмитѣ аграрни идеи за социализация, национализация, уравнително землевладение, подъ купола на които се развиха голѣмитѣ обществени движения въ Русия, банкрутираха, когато, като великъ продуктъ на реформеното движение въ тази областъ се явява прелѣпаната, ограничената частна собственост, която именно лежи въ основитѣ на селскитѣ движения въ чуждитѣ страни, когато въ социалнитѣ грижи на тия движения се явява идеята за кооперацията, за селската просвѣта, за повишената продукция, у насъ ние виждаме, напротивъ, това селско движение още да се движи въ мъглата на трудовитѣ и еднофронтовски идеи.

А. Радоловъ (з. в): Нищо подобно.

И. Харизановъ (д. сг): Ние сме свидетели, че въ Чехия селскитѣ движения сѣ здраво ангажирани въ орбитата на буржоазната демокрация, тѣ сѣ една сигурна опора на това, което се казва демократическа идея, държавна идея, устои на съвременния редъ.

Азъ бихъ казалъ нѣщо повече. Когато въ областта на аграрнитѣ теории съществува единъ въпросъ, който е много знаменателенъ и който обръща внимание на всѣки, който малко-много се е занимавалъ съ тѣзи въпроси, ние сме свидетели, че старата аграрна теория, наричана още социаликономическа, която, подъ влиянието на марксизма и социализма, се интересуваше по-скоро отъ класовитѣ наслоения на селото, отъ разпредѣлението на продуктитѣ и отъ бъдещето класово съотношение на селскитѣ маси, днесъ тая теория, подъ влиянието на голѣмитѣ капацитети, които боралятъ въ тая областъ, се замѣнява съ едно друго схващане, съ една друга концепция: не да се изследва въ далечни перспективи това, което може да стане, но да се изследва вътрешната природа на селското стопанство, да се разкриятъ неговитѣ жизнени сили, които ще спомогнатъ за неговата повишена продукция. Подъ знака на тая нова теория, наречена „организационно-производителна“, въ нѣкои свои нюанси и „трудова-потрѣбителна“, ние виждаме мощното движение на аграрната мисълъ, която също тѣй по чисто теоретически пакъ налага на селското движение идеитѣ на буржоазния порядъкъ, на частната собственост и на буржоазната демокрация. И следователно и на тая база, на базата на теорията и на туй, което аграрната мисълъ мѣродавно е установила, и у насъ въ България ние искаме да видимъ селското движение да се покрие съ задачитѣ на българската демокрация и да се включи въ нейната орбита и да стане съ това единъ елементъ, достоенъ за сплотенитѣ усилия на тая демокрация, за защита на държавата и на реда. У насъ туй не става, у насъ туй не виждаме. И въ тая именно насока мисълъта ви не е насочена. Голѣмитѣ въпроси за повишената продукция, за организацията на вътрешния пазаръ на селско-стопанскитѣ продукти, за съотношението на разнитѣ видове селски производства, въпроситѣ за повишената консомация, за кооперациитѣ — всичко туй е изчезнало изъ вашитѣ писания, всичко туй липсва...

А. Радоловъ (з. в): Кой Ви каза? Вие нищо не сте чели тогава.

И. Харизановъ (д. сг): . . . всичко туй е изчезнало въ общия поривъ, който обединява вашитѣ борби. Онова.

което характеризира вашата политическа проява въ изборитѣ, ние го почувствувахме изцѣло! То е именно, което смушава нашето спокойствие за утрешния день, за фортитѣ, които ще взематъ нашитѣ политически борби, за бъдещето изобщо. Онова, което представлява обединяющия патосъ на вашитѣ речи и изявления, тѣ е спекуляцията съ хуманитарнитѣ чувства поради събитията, които всички заедно преживѣхме и които, за жалостъ, действително бѣха кървави. Вие спекулирате съ недоволството на голѣма частъ отъ народнитѣ маси, което има своитѣ причини много по-далече отъ личната политика на правителството. Вие плувате по повърхността, дразните тия примитивни чувства и създавате злоба. Вие не внасяте мирогледъ и разбираня. И азъ бѣхъ свидетелъ на тая изборна кампания, която се понесе по единъ начинъ, който провокира и озлобява. Отъ тамъ идатъ моитѣ опасения. Вие създавате една школа въ оная маса, която тѣй или иначе се намира още подъ ваше влияние и която е пълна съ безспокойствия за утрешния день.

Г. г. народни представители! Проявата на тая партия е въ висша степенъ любопитна. Тогава, когато ние всички имахме основание да очакваме, че ще се прояви буржоазниятъ уклонъ на туй течение и че съ това ще се освободятъ отъ подозрения всички ония, които искатъ да се върви къмъ миръ и омиротворение и които съ основание очакваха да видятъ, че най-сетне тѣ действително сж се поучили отъ това минало, което преживѣхме, отъ безспокойствата, които минаха, и отъ политическата трагедия, която сами си създадоха, тогава именно ставатъ нѣща, на които ние не можемъ да гледаме спокойно; намѣсто такива проявления, ние виждаме нѣща, които сж още обезспокоителни!

Д. Гичевъ (з. в): Кои напирѣръ?

И. Харизановъ (д. сг): Когато четемъ тѣхната преса, когато четемъ тѣхнитѣ изявления, ние дохождаме до мисълта, че наистина поукитѣ отъ миналото сж още много малко за тѣхъ. Имена съминителни, като това на Ана Ривова, тѣ го използваха за вътрешни партийни дразни. И когато д-ръ Карлъ Мечиржъ, секретаръ на аграрното бюро въ Прага, бидейки тукъ, въ София, изрично имъ каза: „Вие трѣбва да се освободите отъ всѣко влияние на социализма, вие не може да имате нищо общо съ комунизма, вие демонстративно трѣбва да подчертаете своя буржоазенъ характеръ, защото сте представители на селскитѣ съсловия, на селскитѣ маси, които не може да се движатъ въ други орбити, изъ други пѣтища“, тогава това негово изявление, тая директива не имъ повлия. Върху нея тѣ не се спрѣха, отъ нея не можеха да се поучатъ. Въ старозагорския конгресъ, напр., ние видѣхме, че по съображения преди всичко на нагаждане се шкартира отъ управителното тѣло тѣхниятъ младъ представителъ г. Гичевъ, който има реноме на единъ голѣмъ еднофронтовецъ — азъ не знамъ какъвъ е, и желая той да се изясни, но въ името на неговото еднофронтство той бѣше отстраненъ отъ ръководното тѣло на тая партия, а сега има всички признаци, че той е стабилизирани и утвърденъ водачъ на парламентарната имъ група. Тѣ обичатъ да цитиратъ много д-ръ Ходжа, да цитиратъ други селски движения, особено чешкото, но тѣ малко знаятъ каква основна разлика има между тѣхното движение и това въ чужбина. Д-ръ Ходжа е човѣкъ, който отдавна е ангажиранъ въ управата на чешкия народъ, който участвува въ коалиционнитѣ кабинети на тази държава. Той открива мистични страни въ селското движение, особено въ славянското селско движение, което счита за носителъ на здравитѣ устои, на които почива славянската раса; въ него именно той открива една особена самобитна психология, която се слива съ неславянската и въ името на която гради една теория, пропита отъ оптимизъмъ и мистицизъмъ. Но онова, което е важно за насъ, то е, че въ общата си политика той е човѣкъ на хуманитарнитѣ идеи, на общественото сътрудничество на базата на буржоазната демокрация и е решително противъ всѣкакво съприкосновение съ крайни комунистически настроения и идеали. Той се движи въ орбитата на Масарикъ, на Бенешъ, на националното обединение и е единъ здравъ и сигуренъ представителъ на чешката демокрация. Азъ не зная този човѣкъ, името на когото тѣй често споменавате, въ какво е упражненъ влияние върху васъ и каква поука сте взели вие лично отъ него.

Г. Марковъ (з. в): Защото е нѣмало какво влияние да упражнява.

И. Харизановъ (д. сг): Въ всички ваши разпри, въ всички вътрешни спорове ние не видѣхме проявление на това съзнание, че трѣбва да се скъса и пресѣче всѣкаква връзка съ онѣзи бунтарски озлобления и болшевишки настроения, които лежатъ въ основата на вашата организация. Въ спороветѣ, които станаха, вие нѣмахте куража да излъжете съ едно ясно схващане. Васъ ви движеше само едно желание, една мисълъ — да се подчините на стадното чувство на вашитѣ маси и въ името на организираното единство на тѣзи маси да възвестите курса, който и по-рано ръководѣше вашата партия. Никаква духовна проява, никаква вътрешна смѣлостъ, никакъвъ мораленъ куражъ да се скъса съ едно минало, което е позорно и което е пълно съ опасности. Вие капитулирахте предъ тая стадна психология, която ви смушава. Днесъ не зная дали има нѣкаква разлика между вашитѣ парламентарни групи. Този инстинктъ ви души, той ви смушава, вие нѣмате куража да го надраснете и възвестите едно ново възпитание, една нова школа, една нова идеология.

Г. г. народни представители! Поради факта, че това движение е лишено отъ една ясна социалполитическа теория и понеже, отъ друга страна, то базира своята сила на единъ инстинктъ, на една първобитна психология, на една умраза къмъ града, и понеже спекулира . . .

Д. Гичевъ (з. в): Нѣма подобно нѣщо.

И. Харизановъ (д. сг): . . . съ ония настроения, които се напластиха презъ септемврийскитѣ събития и въ името на които човѣрка хуманитарнитѣ чувства на всѣки българинъ, азъ виждамъ именно съ това да се върши една агитация, която е пълна съ опасности. И нека бжлемъ откровени и нека ви кажемъ: въ тая метода на действие, въ този пѣтъ на агитация, когато се спекулира съ най-примитивнитѣ чувства на народнитѣ маси, когато се дразни това, което е въ душитѣ, на този народъ и се спекулира по единъ начинъ тѣй вулгаренъ, съ единствената целъ да се създаде една експлозия на негодувание, на политически бѣсъ, въ тази метода азъ виждамъ опасността, за която искамъ да говоря. Азъ не зная кой отъ насъ би отрѣкълъ онова лично раздразнение, което е изпиталъ поради характера на борбитѣ при тази партийна агитация презъ време на изборитѣ. Когато се говори, че всички крадатъ, че не знамъ кой колко получавалъ, че не знамъ кой какъ спекулиралъ, че цѣлата правителствена властъ се е поставила въ услугитѣ на нѣколко кождовери и банкери, които смучатъ народната потъ, че директорътъ на Народната банка получавалъ по 4.000 л. дневно, че не знамъ кои въ Перникъ получаватъ и смучатъ нѣколко милиарди годишно и пр. и пр. питамъ се: не сж ли всички тия способности на агитация отъ естество да създадатъ едно озлобление? Не сж ли тия именно способности, които могатъ да създадатъ една неудържима злоба въ този народъ, който е още твърде много невежественъ, твърде малко политически възпитанъ и твърде дълбоко огорченъ отъ събитията, които станаха и минаха презъ неговата глава? Всичко това може да създаде едно състояние крайно обезспокоително. По него именно азъ искамъ да кажа нѣколко думи. Азъ съмъ плененъ съ несимизъмъ, защото демагогътъ при тая болезнена атмосфера, при тая болна душа на българския народъ наистина може да разчита на успѣхъ. Той може да разчита на успѣхъ, защото не идва въ името на социализма, който не бѣше чутъ отъ селската маса въ тия избори, нито въ името на нѣкаква концепция на управление, за каквото не му се говорѣше отъ никого, но въ името на тази провокация на озлобление, която и безъ туй загадено се крие въ него и причинитѣ за която сж многобройни. И тази именно атмосфера, като противовесъ, въ известни срѣди може да създаде една реакция въ друга нѣкоя посока, която е опасна. И тая реакция, споредъ мене, може да дойде именно въ това, че мнозина биха си казали, че тази метода на агитация, че този способъ на въздействие или този начинъ на проявление на известни политически партии не може съ слово да бжде отстраненъ, не може съ способитѣ на легалната демокрация да бжде задушенъ. Виждате — може да се провокиратъ чувства опасни за самитѣ методи на управлението. И азъ виждамъ, г-да, че наистина се напластява една атмосфера, която може да оправдае думитѣ, съ които почнахъ: че вашитѣ ръстѣ, вашата сила наистина ще бжде по-скоро единъ източникъ за политическа реакция, отколкото да стане елементъ за демократическо сцеление. Презъ време на изборната борба азъ се срещнахъ съ стари приятели, хора школували съ голѣмитѣ идеи на демокрацията, съ десетилѣтия бѣха вѣрни на тия идеи,

върни сж и сега на тѣхъ, благочестиви хора, които презъ септемврийскитѣ събития не се решиха да дойдатъ тукъ при насъ, защото хуманитарнитѣ чувства, или може би чувствата на политическата боязнь не имъ позволиха да дойдатъ отсамъ при насъ въ тази голѣма гражданска борба, а останаха тамъ, където сж били съ десетилѣтия. Тия именно хора наблюдаваха формитѣ на нашитѣ политически борби, виждаха тая страшна демагогия, която се разливаше на ширъ по нашата страна и азъ виждамъ въ тѣхнитѣ смутени души да се пробуждаше зрънце отъ фашизъмъ, зрънце отъ нѣщо страшно и обезпокоително. Тѣ не можеха да се довърватъ вече на своитѣ стари концепции на демокрацията; тѣ виждаха една вълна на яростъ, на бѣсъ, придружени отъ една политическа амалгама отъ социализъмъ, болшевизъмъ и оранжево безумие, които сж си дали клетва да завоюватъ урнитѣ съ всячки сръдства на демагогията, съ всички сръдства на лъжата, предъ които наистина е безсиленъ всѣки честенъ общественникъ — безсилна е дори и добрата воля. Обаче страшно е противодействието на тази невежествена злоба, която се експлоатира отъ противника. А при тази атмосфера всичко е възможно. Ние сами въ частни беседи, ние всички много често засѣгаме тая тема, че ако действително се провокира злобата, ако действително се върви по пѣтя, по който се върви, при тая атмосфера, наистина могатъ да дойдатъ настроения, които ще бждатъ опасни и за васъ и за насъ, и за всички. Азъ не зная дали при наличността на такава атмосфера не сж оправдани думитѣ на Хайне, който нѣкога казваше, че при такова едно състояние на духа, при такова едно състояние на безвѣрие може да се яви нѣкой политически честолюбецъ, който да покрие обезвѣренитѣ народни маси съ царската одежда на славата или съ ливреята на робството. Една депресия, едно угнетение завладѣва известни сръди и на тази почва, нѣма съмнение, може да се яви като корективъ, като надежда, като нова вѣра въпросътъ за единъ другъ методъ въ управлението, за едни други способи на действие.

II. Анастасовъ (с. д): Фашистки.

И. Харизановъ (д. сг): Фашизмътъ, г-да, е една опасностъ, отъ която и ние се боимъ, защото знаемъ по-добре отъ васъ, че той не може да ни даде нито човѣка, който да обладава дарованията на италианския диктаторъ, нито можемъ да разчитаме на смиренieto на католишкитѣ маси въ Испания. Ние знаемъ, какво може да бжде фашизмътъ въ насъ. И властта, ржководена отъ г. министъръ-председателъ Липчевъ, тѣй демонстративно проявила своя курсъ на миролюбие, на партийностъ, на демокрация, бди за да не се отклони общественото настроение въ тия пѣтица, къмъ които вие го подтиквате.

Д. Гичевъ (з. в): Въ борбата на демокрацията срещу фашизма ние винаги сме готови да дадемъ нашето съдействие.

И. Харизановъ (д. сг): Защото тази опасностъ и ние я чувствуваме. Но азъ бързамъ да ви кажа, че не е тия най-голѣмата. Ние сме върни демократи, но за насъ демокрацията не е фетишъ. Въ нейно име ние не можемъ да проявяваме слабости, да вършимъ глупости. Демокрацията е една форма, въ която се проявяватъ съревнование, добродетели, национално обединение, но въ името на нея ние не можемъ да си затваряме очитѣ предъ опасноститѣ. За менъ опасността не е върху тази плоскостъ, за която само намекнахъ, въ туй израждане на властта по пѣтя на методи брутални, както щете ги наречете. За менъ опасността иде по-скоро отъ това, че вашитѣ методи, вашитѣ концепции, вашитѣ позиции криятъ една друга опасностъ, на която вие открито още не гледате, защото още ясно не я чувствувате. Тази опасностъ, споредъ мене, е тамъ, че вие сте болшевизирани въ вашитѣ настроения.

Д. Гичевъ (з. в): Не е върно.

А. Радоловъ (з. в): Какви сж тѣзи изрази — болшевизирани!

Д. Гичевъ (з. в): По този начинъ ли ще турите завеса на миналото? (Възражения отъ земеделцитѣ)

Председателствуващъ А. Христовъ: (Звъни) Моля, г-да!

И. Харизановъ (д. сг): Азъ не казвамъ, че вашата теория е болшевизъмъ.

С. Златевъ (з. в): Ако има нѣкой противъ болшевизма, това е българскиятъ селянинъ.

Председателствуващъ А. Христовъ: Недейте прекъсва. Права Ви напомняне.

С. Златевъ (з. в): Недейте застава на тази позиция.

Председателствуващъ А. Христовъ: (Звъни) Престанете! Права Ви бележка.

А. Радоловъ (з. в): Направете напомняне и на оратора.

С. Златевъ (з. в): Да не провокира.

Б. Димевъ (д. сг): Има документи за тази работа.

И. Харизановъ (д. сг): Г. г. народни представители! Азъ съмъ длъженъ да изясня думитѣ си. Азъ не искахъ да кажа, че вие сте служители на болшевишки идеи, на болшевишки школи. Азъ и сега твърдя, че настроенията, липсата на концепции, похватитѣ ви ще бждатъ изкористени въ голѣма степенъ отъ туй, което се казва болшевизъмъ. Нѣкой стъ васъ, волно или неволно, съзнателно или несъзнателно, могатъ да служатъ на тия концепции. Признавамъ, че масата у васъ е чужда за тѣхъ. Но това, което се върши, начинитѣ, по които се води вашата борба, липсата на куражъ да изясните вашитѣ концепции, липсата на ясни пѣтица, по които да вървите — всичко това действително ще бжде една опасностъ за васъ. (Възражения отъ земеделцитѣ)

Председателствуващъ А. Христовъ: (Звъни)

Я. Сакъзовъ (с. д): За българскитѣ ли селяни говорите, или за нѣкой тѣхни външни идеолози?

Председателствуващъ А. Христовъ: (Звъни) Г. Сакъзовъ! Моля Ви се. Васъ вчера не Ви пресичаха.

Я. Сакъзовъ (с. д): Този апострофъ е на мѣсто.

И. Харизановъ (д. сг): Г. г. народни представители! За да видите каква е опасността, която волно и неволно се подготвяла отъ цѣлия този начинъ на вашата обществена проява, азъ ще се сила на една статия на Василь Коларовъ, известенъ нашъ комунистъ, който сега е въ Русия.

Г. Марковъ (з. в): Тамъ е грѣшката Ви, че оттамъ вземате цитати и оттамъ правите заключение.

Председателствуващъ А. Христовъ: Вие следвате следъ него, г. Марковъ, ще го опровергаете.

Г. Марковъ (з. в): Азъ не помагамъ.

И. Харизановъ (д. сг): Въ тази статия г. Коларовъ дава едно обяснение за поведението на комунистическата партия около 9 юний. Въ тази статия азъ виждамъ онова именно, което представлява опасностъ за вашата партия, поради пѣтицата, по които вие вървите. Позволете да изслушате текста на неговата статия. Тя е напечатана въ единъ сборникъ, който е издаденъ отъ рускитѣ комунисти по поводъ разколническата книга на Троцки „Уроки октомври“. Троцки твърди въ тая своя книга, че българската комунистическа партия на 9 юний е извършила една фатална грѣшка, като не е съчетала своитѣ сили съ селското възстание, и добавя: „За да изправи тая грѣшка, която бѣше фатална, Българската комунистическа партия се хвърли презъ септемврий въ селско възстание, безъ да подготви организационно и политически своитѣ предпосилки и затуй“ — казва Троцки — „тя здрейфи“ — тя сбърка.

Коларовъ, за да защити позициитѣ на своята партия, въ тази статия, която, за голѣмо съжаление, не е излѣзла още въ българския печатъ, но която на мене е добре известна, твърди, че е върно, какво комунистическата партия въ България е сбъркала на 9 юний, дето не се състезава заедно съ селското възстание на Стамболийски. Ние, казва, направихме голѣми усилия, за да корегираме това. Азъ бѣхъ тогава, казва той, въ Русия. Ние съ Зиновиева още на 14 юний, когато узнахме, че комунистическата партия въ България се е обявила за „неутрална“ и че е предискала на плѣвенскитѣ другари да не участвуватъ въ обшата борба заедно съ дружбашката партия, телеграфирахме до комуни-

стическата партия да я предупредим да поправи тая грѣшка, да не забравя този моментъ тъй важенъ и тъй полезенъ за общо участие и за обща борба. Но, казва той, това не можа да повлияе, Българската комунистическа партия бѣше решила неутралитетъ, събитията се пропуснаха. На 2 юлий Зиновиевъ пише специално писмо, казва Коларовъ, въ което изрично напомня: „Вие извършихте голѣма грѣшка, трѣбва часъ по-скоро да я поправите, защото вашитѣ събития сѣ събитията, които ние минахме презъ Корниловитѣ дни; тогава ние подкрепихме Керенски въ борбата му противъ Корнилова, защото това бѣше тактически удобно; и вие трѣбва заедно съ проклетия Стамболийски да вършите общо дѣло противъ бѣлогвардейската властъ“.

Като разсъждава върху всичко това и като дава своитѣ оправдания и обяснения, Коларовъ прави една изповѣдь, която е крайно поучителна за всички насъ, която посочва опасността отъ болшевиизма въ една друга областъ, която е поучителна и за г. г. социалдемократитѣ, които, изглежда, много леко гледатъ на тази материя. Вѣрно е, казва Коларовъ, че ние на 9 юний сбъркахме. Сбъркахме, защото ние не бѣхме достатъчно болшевизирани като партия: болшевишката философия не бѣше влѣзла въ душитѣ на съратниците на комунистическата идея. Ние, казва, като тѣснѣици влѣзохме въ Интернационала отдавна; ние още презъ лѣтото на 1917 г. при Стокхолмската конференция се свързахме съ Циммервалдската лѣвица. Ние бѣхме винаги въ крайната фаланга на втория интернационалъ; следъ Октомврийската революция ние бѣхме на страната на руската болшевишка партия, взехме ѝ името, но ние не можахме да болшевизираме себе си и главна концепцията си. Две десетилѣтия ние се движехме подъ купола на една концепция, която е социалдемократическа, западническа. Макарь формално да се слѣхме, казва Коларовъ — и много интересно е туй признание — съ комунистическата партия въ Москва, ние носѣхме въ душитѣ си концепцията на западната социалдемократия, а тя две десетилѣтия ни учеше, че ние трѣбва да базираме своитѣ усилия на работничеството, че не трѣбва да се довъряваме на селскитѣ маси или че, ако апелираме къмъ тѣхъ, трѣбва да апелираме отъ името на тѣхнитѣ бѣдещи пролетарски интереси, а не въ името на интереситѣ на текущия день. Тая корекция на селския въпросъ, която Ленинъ направи, казва Коларовъ, която е основната ревизия на марксизма отъ страна на Ленина, ние не я проумѣвахме, ние не я разбѣрахме, ние бѣхме чужди на нея и затуй погледнахме на селското управление на Стамболийски като на единъ естественъ врагъ на работническата класа, като на управление на една реакционна селска маса и неговата борба противъ блокарскитѣ представители, противъ капитала, ние не оценихме правилно, затуй защото бѣхме чужди на лениновото схващане за селския въпросъ, за селското движение; защото Ленинъ внесе голѣмия корективъ: комунистическата партия трѣбва да бѣде ръководящъ отрядъ, политически водачъ на селската маса, и за да може да стане такъвъ, нейната политика трѣбва всецѣло да се покрие съ интереситѣ на тази селска маса, всецѣло да следва интереситѣ на текущия день на тази социална категория и въ никой пунктъ да не се отлъчва отъ нея, въ никой пунктъ да не се различава отъ нея. И той казва: „Ние срѣшихме, затуй защото нашата западническа концепция не ни позволи навреме да се ориентираме въ тия събития; борбата на Стамболийски противъ капитала ние не оценихме правилно; същността на селското движение ние не можахме да използваме полезно. А това движение, което се насочи противъ капитала, трѣбваше да бѣде използвано“.

Това е признанието което той прави. И за мене туй признание въ висша степенъ е важно. Отъ него се вижда действително каква основна опасностъ има отъ всичкитѣ тия концепции за трудови блокове, за общи каузи, за сливане интереситѣ на работничеството и селячеството, които се проповѣдватъ непрекъснато въ вашата преса. Въ името на организационното единство, въ името на злобата отъ септемврий, въ името на изборнитѣ интереси ние можахте да глосувате нѣкакво оправдание предъ себе си. Но въ името на бѣдещето, на голѣмитѣ задачи, които демокрацията трѣбва да си постави, въ името на тази опасностъ, която болшевиизмътъ съ тая концепция носи за самитѣ васъ, вие сте длѣжни, повелителенъ вашъ дългъ е, ако искате да бѣдете представители на селското движение, на една социална буржоазна категория, решително да се противопоставите на тия домогвания, на тази фузия на болшевиизма въ вашитѣ редове.

Нѣкои отъ земледѣлцитѣ врабчовисти: Бѣдете напълно спокойни.

И. Харизановъ (д. сг): И азъ съмъ убеденъ, че тъй както се и развива вашата идеология, тя въ висша степенъ, а чрезмѣрно по-близо къмъ концепцията на болшевиизма, отколкото къмъ тая на социалдемократитѣ. Не заради септемврий, не заради 9 юний, не само заради управлението на Пастуховъ като министъръ на вътрешнитѣ работи въ миналото, но по силата на туй раздвояване на концепцитѣ вие сте по-далече отъ тѣхъ. Отъ една страна това сѣ последователнитѣ социалдемократи, чужди на това пълно разтваряне на социализма въ селскитѣ интереси, отъ друга страна болшевиизмътъ, който го приема и вие се чувствувате по-близо до ония срѣди, които наистина искатъ да ви използватъ. И тази опасностъ за мене е важна. Директивата на Москва е да се съчетае комунизмътъ съ непосредственитѣ интереси на селото, напълно да се покрие съ тѣхъ, а заедно съ него да се използва . . .

Я. Сакъзовъ (с. д): Защо не допуснете влиянието на чешкото земледѣлско движение въ българското, а допускате влиянието на г. Коларовъ съ неговата теория за нѣкакви пропуснати моменти.

И. Харизановъ (д. сг): Действително, г. Сакъзовъ, това е много поучително. Този въпросъ действително е много интересенъ. Тамъ е въпросътъ, че тѣ не следватъ директивата на едно здраво, изпитано и устойчиво буржоазно селско движение, каквото е това въ Чехия, а напротивъ се поддаватъ на ония спекулативни настроения, които се провеждатъ отъ тактиката на болшевиизма. Тѣ се чувствуватъ по-близо тамъ.

Я. Сакъзовъ (с. д): Чешкитѣ земледѣлци сѣ по-неопитни отъ насъ въ политиката. Младежи сѣ.

И. Харизановъ (д. сг): Азъ не зная, г. Сакъзовъ, дали частината селското движение, когато то е самостоятелно, когато иска да стане самѣ властъ, когато то самѣ иска да ръководи държавата и да бѣде съсловно, дали не е пригнудено да се чувствува въ по-голѣмо духовно родство съ болшевизирания социализмъ на комуниститѣ, отколкото съ ващитѣ концепции на социалдемократи.

Я. Сакъзовъ (с. д): Бѣше време.

И. Харизановъ (д. сг): По силата на това, че тѣ сѣ самостоятелно селско движение, че разтварятъ това, което се казва дребно буржоазна стихия въ себе си, тѣ сѣ по-близо до концепцията на болшевизирания марксизмъ, отколкото до вашата, до тая, на която вие претендирате, че стоите. Може би опасността е въ туй, че у насъ наистина не можѣ да се създаде една здраво опредѣлена и устойчива социал-политическа теория въ туй движение.

Я. Сакъзовъ (с. д): Г. Харизановъ, ако позволите. — Българското земледѣлско движение въ тия години, за които вие говорите, е прекарвало оня хаотиченъ стихийенъ периодъ, какъвто и работничеството е прекарвало — анархизма — преди да си създаде своя организация. Ако искате единъ паралелъ, тамъ ще го намерите. Но както работничеството слѣзе на земята, залови се съ своитѣ непосредствени задачи, толкова повече, хиляди пѣти повече, нашиятъ селянинъ, представляванъ отъ такива хора като дѣдо Станю . . .

Отъ сговориститѣ: А-а-а!

Я. Сакъзовъ (с. д): . . . ще го направи. Позволете, говоря за идеология, говоря за характера, за връзката между човѣка и земята. Знаемъ, нѣма да ви убедя, но завършвамъ мисълта си. Българскиятъ селянинъ сто пѣти ще слѣзе на земята, дете е неговото дѣло, и ще накара насъ да се занимаваме съ него, . . .

Нѣкой отъ сговориститѣ: Значи, вие слѣзохте на земята!

Я. Сакъзовъ (с. д): . . . както ни кара и насъ, и васъ, чрезъ г. Мишайковъ и правителственитѣ проекти.

И. Петровъ (д. сг): Г. Сакъзовъ! Вие не ни обяснихте защо не се разбрахте съ дѣдо Драгиевъ, а се разбрахте съ дѣдо Станю Златевъ?

С. Яневъ (с. д): Вие помежду си не сте се разбрали.

Я. Сакъзовъ (с. д): Ще го обяснимъ, г. Петровъ.

Председателстващъ А. Христовъ: (Звъни) Моля, г-да, не прекъсвайте! Продължавайте, г. Харизановъ.

И. Харизановъ (д. сг): Г. г. народни представители! Азъ трѣбва да приключа своята оценка на земеделското движение у насъ само съ следното. Така както то се проявява — тамъ е моята мисль — то ще бѣде изкористено отъ концепцията на болшевиѣзма волно или неволно. Тѣ трѣбва да иматъ предъ видъ тази директива, която е дадена отъ Москва, която иде отъ концепцията на комунизма и която тукъ систематично се прокарва съ всички методи, които може да усвои едно упорито движение, което е богато съ сръдства и което има истинна маса фанатизирани привърженици. Не само в. „Земеделско възраждане“ е проводникъ на тази идея. Азъ зная, че въ вашия в. „Земеделско знаме“ вие сте готови следъ изборната борба да дезавуирате много ваши постъпки и декларации. Но не е въпросъ какво ще кажете. Бъдете увѣрени, вие се движите съ голѣми колебания, а нужно е, на васъ се налага единъ подвигъ, голѣмъ, вътрешенъ, мораленъ, за да внесете спокойствие и да изясните своята буржоазна позиция. Вашиятъ вътрешни борби, и вашиятъ разколъ, които обръща вниманието на общественото мнение навреме, се изпариха, изчезнаха поради липсата на вътрешенъ куражъ да се отиде докрай, поради липсата на тази морална въра, че трѣбва да се наддѣлѣе надъ примитивнитъ чувства на масата. Вие се подчинихте на стадното единство. То ви смущава. Никаква индивидуалност, която съ куражъ да наддѣлѣе надъ всички тия настроения и да постави ясно политиката, по която трѣбва да се върви. Тамъ е цѣлѣниятъ въпросъ. И когато ви цитирамъ статията на Коларовъ, азъ искамъ да натъкна вашето внимание на следната мисль — че действително опасността е голѣма. Болшевиѣзмътъ у насъ се схваща въ различни освѣтления. Но азъ претендирамъ да зная, че неговата смѣтност е тази. То е една основна корекция на марксизма, една капитулация предъ селскитѣ интереси въ селскитѣ страни, едно приспособление на марксизма къмъ селскитѣ маси. Корекцията на марксизма въ този пунктъ е решителна. И ако днесъ въ Русия се спори между дветѣ крила, ако тамъ действително има споръ между това, което се казва позиция на Троцки, Радекъ, Зиновиевъ противъ Сталинъ и Бухаринъ, и тамъ този споръ е на тази почва. Г. Сакъзовъ обича да ми възражава и да ме корегира. Азъ се позовавамъ на неговата просвѣтеностъ, на неговата широка ерудиция и бихъ желалъ тукъ да ме подкрепи. Действително, спорътъ въ Русия е на тази почва. Троцки иска да бѣде последователенъ социалдемократъ, а тѣ го обявяватъ, че и сега е меншевикъ. Той иска властта да се базира на интереситъ на пролетарията, той е противъ снишението на индустриалнитъ цени, за да се нагоди това снишението къмъ популателната способност на селянитѣ, както иска Сталинъ. Той е за перманентната революция, той не върва, че социализмътъ може да се сътвори само въ една селска страна.

К. Пастуховъ (с. д): Това е вѣрно.

И. Харизановъ (д. сг): Като последователенъ марксистъ, той счита, че социалната революция трѣбва да обхване всички капиталистически държави. Тамъ е спорътъ, на тази почва е разколътъ въ Русия. Той не иска да приеме основната корекция на марксизма, неговата система, първата отстъпка къмъ селого, нагаждането на комунизма къмъ селскитѣ интереси, защото нѣма въра въ това. Той е противъ неговата политика. Вамъ е добре известно, той отрича всички тѣзи отстъпления, той иска да възстанови „комбедите“ и да се върви по пътя на една чисто класова диктатура и да се възвести идеята за перманентната всеобща революция. Какво значи това?

Я. Сакъзовъ (с. д): Къде е Русия, къде е България!

И. Харизановъ (д. сг): Напълно е излишно за мене да цитирамъ всичко това, за да изтъкна какъ истинскиятъ комунизъмъ е противъ отъ една идеология за пълна фузия, за пълно сливане съ селскитѣ интереси, съ селскитѣ нужди. Това е една капитулация предъ селскитѣ интереси. И действително, комуниститѣ сѣ много по-близо до тѣхъ, тѣ искатъ да бѣдатъ по-близо до тѣхъ, отколкото до васъ —

азъ пакъ ще повтора — не само следъ събитията, които минаха, не само за 9 юний, когато вие благославяхте, не само за септемврий, когато имахте представителъ въ властта, не само за всичкото туй общо участие за защита на реда въ ония страшни дни, но и поради това, че концепцията би е друга, вие се отчуждавате отъ тѣхъ. Вие обаче искахте да се нагодите къмъ тѣхъ, и тамъ е вашиятъ трагизъмъ — вие влѣзохте въ противоречие съ себе си. (Ръжкоплѣскания отъ сговориститѣ) И ако азъ виждамъ въ вашия в. „Народъ“ теоретикъ да бѣде Хараламби Христовъ, оизи, който пише уводнитѣ статии и носи знамето за това отиване къмъ дружбитѣ е Григоръ Чешмеджиевъ, а г. Пастуховъ мълчи, въ това азъ виждамъ едно указание, за което искамъ да спомена нѣколко думи.

Вие ми давате поводъ да се спра на вашето обществено течение, г. Сакъзовъ, и то ще бѣде поучително, за да си уясня нѣкои отъ въпроситѣ на моята речъ. Вашето течение е познато и вие вчера го защитихте. Следъ като дебютирахте съ апострофа при тронното слово, вие дойдохте вчера да дадете своята теория. Ние знаемъ, че въ голѣмитѣ дългитѣ амплитуди на вашиятъ тактически позиции, за която има отредено почтено мѣсто; при много случаи вие сте апелирали къмъ нея. Нешастна бѣше само формата, по която постъпихте. Но теорията, която ни дадохте вчера, позволете да считамъ, че истинна не е убедителна. Вашето обществено движение дължи да се обясни на тая Камара. Вие ангажирахте идеализма не, бихъ казалъ вие капарирахте идеализма на голѣма частъ отъ нашата интелигенция за нѣколко десетилѣтия. Вие я ангажирахте съ вашата теория и сте дължни тукъ по-нашироко и по-аргументирано да кажете какви сѣ вашиятъ задачи за сегашния политически моментъ и какво искате да бѣде постигнато.

Я. Сакъзовъ (с. д): Казахъ го.

И. Харизановъ (д. сг): Азъ лично не съмъ задоволенъ. Вие не изяснихте вашиятъ позиции въ ширнина. Вие говорихте за междинни и дребни съществуваия, които се раждатъ съ нови жизненни сили и образуватъ блокове, за да смѣнятъ една власт на тирания. Но къде сѣ тия блокове, къде сѣ тия политически рамки, въ които вие искате да поставите вашиятъ сили? Дали подъ знака на трудовата идея ще се движите вие занаятъ или поради мълчанието на г. Пастухова ще климнете наново въ орбитата на буржоазната демокрация, както азъ предвиждамъ? Това вие не чухме. Ние сме дължни на свой редъ да дадемъ едно малко пояснение за васъ.

Преди 25 години социализмътъ, въ лицето на почтения и мисгоуважаванъ г. Янко Сакъзовъ, прояви една културна реакция противъ стилизираната мисль на тѣснѣнитъ по онова време. Той направи единъ голѣмъ похваленъ опитъ да национализира социализма, като го приспособи къмъ битозитѣ условия на нашата селска страна. Това бѣше едно свежо време, единъ подемъ на култура, едно освежаване на социалистическата мисль въ ония години. Но какво стана? Всичкиятъ тоя мъчителенъ опитъ, благороденъ по своитѣ мотиви, истинна възторженъ по своитѣ домогвания, можа да завоюва само класовото сътрудничество и политическия компромисъ, но догмата остана — марксвата догма остана да крепи основитѣ на това обществено движение. Въ името на тая догма то линѣя толкова години, десетилѣтия, и въ името на нея то се раздвои не преди много. И азъ искамъ въ това раздвояване да видя това, което вече подивърлихъ. Въ лицето на Джидрова и Казасова азъ виждамъ една уклонка на социализма, която иска да остане пакъ вѣрна на догмата на марксизма и иска да потърси най-сетне естествената сръда на социализма, иска да я намѣри въ работническитѣ маси, въ професионалното движение, въ чиститѣ кадри на работническото съсловие въ България. Затуй тоя социализъмъ стана чистъ класовъ, ортодоксаленъ. Тѣ сѣ за самостоятелната власт, тѣ сѣ противъ компромиситѣ, тѣ сѣ противъ всѣкакво сътрудничество. Тѣ излѣзоха по-крайни отъ васъ въ концепцията си. Вие ги обвинихте, че тѣ сѣ услужили на Сговора.

Нѣкой отъ социалдемократитѣ: Затуй Чернооковъ отиде въ Сговора.

И. Харизановъ (д. сг): Това бѣше една клевета. Вие прикрихте теоретическитѣ различия, теорията вие маскирахте. Ние трѣбва да ви я разкриемъ. Истината е тая: че тѣ, като честни люде, не искаха като васъ — следъ като изпользувахте 9 юний, следъ като ръжкоплѣскахте на 9 юний — да

хвърлят калъ върху тѣзи събития и заради това тѣ се отнесоха съ почитъ къмъ хората, които водятъ политиката отъ тая страна. (Сочи сговориститѣ) Ортодоксалнитѣ социалисти считатъ, че социализмътъ трѣбва да има преди всичко работническа база, технически прогресъ, индустриаленъ разцвѣтъ, за да може да се говори за творчество, за да се говори за политически размахъ и социалистически перспективи. И тѣ виждатъ въ тази дата 9 юний, която всички благославятъ, да се открива една ера на технически прогресъ, на мобилизация на социалнитѣ сили, на единъ размахъ на капиталистическитѣ сили. Това е вѣрното, това е истината. И тѣ като социалдемократи твърдятъ, че този завой е необходимъ за стопанския прогресъ на България и тѣ считатъ, че той трѣбва да бѣде предпочетенъ предъ всички тѣзи бунтарски опити за завземане на властта, за промѣни, които вие искате да създадете, вие, социалдемократитѣ съ най-крайнитѣ настроения въ тая страна. На тази база се раздѣлихте. Това раздѣление има за основа и теория. И въ чужбина на тази база социализмътъ се дѣли. И забележете, че крайнитѣ ортодоксални социалисти минаватъ за дѣсни, а вие, които сте склонни да вървите съ дребнобуржоазнитѣ маси, минавате за лѣви. Въ Германия стана раздѣление на тази почва. Въ Германия Бернштайнъ направи една трагична изповѣдь. Този старъ ветеранъ на социализма, който промѣни много тактически позиции за да спре при Кауцки, дѣсенъ социалдемократъ, въ своята книга „Спорнитѣ въпроси“ призна изрично, че голѣмиятъ трагизмъ на германската социална демокрация е въ това, че следъ като десетилѣтия се е борила противъ капитализма, бидейки на властъ, всичко стори, за да го закрепи. И действително, като последователи на марксизма, като дѣсни социалисти, тѣ считатъ че е нужна преди всичко капиталистическа цивилизация, за да се създаде социалистическиятъ редъ. На тази база и българскитѣ дѣсни социалисти разниха своитѣ различия. Тѣ казаха: не е съдено въ България да играемъ голѣма роля, дайте да се спремъ въ скромнитѣ рамки на работническитѣ маси, да ги възпитаме, да създадемъ бѣдещи легни, които да водятъ правилна борба, да водятъ борбитѣ идейно, а не да се лутаме отъ стихия на стихия, отъ комбинация на комбинация, за да останемъ на края на крайщата на въздуха. Това е тѣхната теза, безспорно безогледна и крайна, защото селска България не я оправдава; тѣ, безспорно, останаха изолирани, защото не можеха да разгнѣятъ деятелностъ отъ значение. Но вие, които трѣгнахте по други пѣтица, казахте чрезъ своята теория следното: въ България не може да се почива на тази база. Вие считате, че трѣбва да се претвори социализмътъ, както казватъ руситѣ, въ селскитѣ условия; единъ инстинктъ, една тегота постоянна ви влѣче къмъ селскитѣ маси; вие желаете да разтворите социализма въ дребнобуржоазната стихия на нашия животъ. Но туй го вършите не въ името на едно органическо сливане съ интереситѣ на това селско население, а въ името на едно спекулативно сливане вие се вливате въ дребнобуржоазната стихия.

И позволете ми да се обясня. Действително, вие по този пѣтъ, безъ да щете, усвоявате една концепция, която се доближава до корекцията, която Ленинъ внесе въ марксизма. Вие въ желанието си, при българскитѣ условия, да спечелите селскитѣ маси правите концесии, които сѣтъ противъ вашето морално чувство. Вие, за да може да пробие въ българскитѣ маси, правите комбинации, които сѣтъ противъ вашата теория.

Я. Сакъзовъ (с. д): Не е вѣрно това.

И. Харизановъ (д. сг): Въ желанието да се слѣдете съ българското село, вие вършите концесии, които напълно ви обезличава. Каква е социалната програма, която вие можете да си поставите? И позволете ми, г. Сакъзовъ, да кажа: ние не видѣхме нито отъ Вашата речъ, нито отъ Вашитѣ писания това.

Я. Сакъзовъ (с. д): Ние имаме дълъгъ пѣтъ съ занаятчинитѣ и земледѣлчинитѣ. Кога ще се раздѣлятъ пѣтищата, животътъ ще покаже. Ще има умни хора, ще има трудолюбиви хора, ще намѣрятъ правия пѣтъ.

И. Харизановъ (д. сг): И мене ми се чини, г-да, че този пѣтъ, по който върви широкиятъ социализмъ, който не отива съ една опредѣлена теория въ селскитѣ маси, но отива отъ една политическа спекулация да се слѣе съ тази

дребнобуржоазна стихия, за която ви говорихъ; това покриване на социализма съ текущитѣ интереси на селото, съ неговата непосредствена злоба и съ неговитѣ домогвания въ изборитѣ, при тази липса на планъ, при тази липса на методъ ясенъ, партиенъ, социалистически — всичко това ме кара да нося една опасностъ за партията, която г. Сакъзовъ представлява. Тя неволно върви по пѣтя на една болшевизация, неволно ще върви и къмъ една корекция на вашя социализмъ, както и Василъ Коларовъ признава. Ние, казва той, бѣхме роби на доктрината на западната социалдемократия, тя ни учеше, че дребното производство пропада, че селянитѣ не сѣтъ надежни елементи, че Стамболийски, когато водѣше борба противъ капитала, вършилъ глупости, които ние не можемъ да подкрепимъ. И ние, казва той, не викинахме въ политическата философия на ленинизма, който е една основна корекция на марксизма, една корекция, която Европа не разбира, но една корекция съществена за селскитѣ страни.

Я. Сакъзовъ (с. д): Това което на Ленинъ се наложи въ 1917 г., на насъ се наложи въ 1902 г., но ние бѣхме малки хора и имаме да се боримъ срещу цѣлия интернационалъ. Говоримъ за социалистически концесии, а не за политически бунтове. Отстъпката, която Ленинъ направи отъ марксизма, налагаше се на насъ да я направимъ по-рано въ 1902 г., и я направихме.

И. Петровъ (д. сг): Социалистически концесии!

Х. Баралиевъ (с. д): Ти по-добре ги разбирашъ, защото едно време бѣше тѣсенъ социализмъ.

И. Петровъ (д. сг): Знамъ какви сѣтъ вашитѣ концесии. Въ 1919 г. ви докарахме тукъ; въ 1923 г. Сговорътъ ви докаръ; сега, въ 1927 г., онѣзи чомагани тамъ (Сочи земледѣлчинитѣ) ви докараха, а въ 1931 г. — алакъ кернѣмъ! Това ви сѣтъ концесии.

Х. Баралиевъ (с. д): Утре, като падне Сговорътъ, ще отидешъ да се запишешъ на друго мѣсто.

И. Петровъ (д. сг): Вижете се къде сте.

Х. Баралиевъ (с. д): По-голѣма скромностъ трѣбва да имате, когато говори г. Сакъзовъ.

И. Петровъ (д. сг): Ние отъ тукъ сме дали повече доказателства за скромностъ.

Председателствуващъ А. Христовъ: Моля, г-да!

И. Харизановъ (д. сг): Г. г. народни представители! Съ своя апострофъ, г. Сакъзовъ направи едно признание, което азъ считамъ за много ценно. Той твърди, че на 1902 г., когато поведоха борба противъ тѣснитѣ социалисти, тѣ сѣтъ правили опитъ да възприематъ концепцията, която по-късно презъ 1917 г. Ленинъ усвои. Следователно, още на 1902 г. г. Сакъзовъ считаше, че българскитѣ социализмъ трѣбва да се болшевизира, че трѣбва да ревизира своитѣ концепции по отношение селянитѣ. Това като не е сторилъ тогава — а Ленинъ го направи на 1917 г. — г. Сакъзовъ сега бърза да го осъществи съ оловената коалиция, съ Врѣчка. (Рѣжкопѣскания отъ сговориститѣ)

Д. Нейковъ (с. д): Много ви стѣга тази коалиция.

И. Харизановъ (д. сг): Корекцията за менъ е много знаменателна. Г. Сакъзовъ! Съ всичкото уважение къмъ Васъ, азъ дължа да Ви кажа, че лично азъ предвиждамъ опасността, че ако логически развиете Вашата основна теза, ще дойдете до пълна болшевизация на Вашата партия.

Я. Сакъзовъ (с. д): Това не е вѣрно.

И. Харизановъ (д. сг): Това, което ще ви спаси — и азъ публично ще ви го кажа — то е, че ви не шатъ. Не ви шатъ заради септемврий, не ви шатъ заради 9 юний, не ви шатъ заради управлението на Пастухова (Рѣжкопѣскания отъ сговориститѣ)

Д. Нейковъ (с. д): Защо се тревожите?

К. Пастуховъ (с. д): (Казва нѣщо)

Председателстващ А. Христовъ: Г. Пастуховъ, нѣмате думата.

К. Пастуховъ (с. д): Къмъ оратора се обръщамъ.

Председателстващ А. Христовъ: Ако той е съгласенъ — да.

И. Харизановъ (д. сг): Не съмъ съгласенъ. Тия апострофи проточиха речта ми.

Председателстващ А. Христовъ: Ораторътъ не е съгласенъ.

К. Пастуховъ (с. д): Добре тогава.

Я. Сакжзовъ (с. д): Ако болшевизмътъ не можа да поникне въ Русия, какво остава за България? Ако болшевизмътъ не можа да пусне корени въ Русия, какъ ще пусне въ България? Невъзможна работа е.

И. Харизановъ (д. сг): Всичкиятъ въпросъ е тамъ, какво е болшевизмътъ, г. Сакжзовъ.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Тогава вашето е болшевизмътъ.

И. Харизановъ (д. сг): Вие именно вървите къмъ болшевиизма, ако честно следвате вашитъ позиции. Това е моето дълбоко убеждение и, пакъ повтарямъ, ще ви спаси само това, че ви не щатъ.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Вие сте болшевици.

Отъ сговориститъ: А-а-а!

И. Харизановъ (д. сг): Азъ свършвамъ, г-да!

Я. Сакжзовъ (с. д): Оставете тѣзи въпроси за академически диспути.

Председателстващ А. Христовъ: Моля, г-да, тишина.

И. Харизановъ (д. сг): Г. г. народни представители! Азъ нѣмамъ сили да приказвамъ при тѣзи постоянни пререкания, тоя даръ ми липсва, но за да бѣда ясенъ и за да приключи съ широкитъ социалисти, ще трѣбва да повторя, че азъ съзирамъ опасностъ за тѣхъ отъ пжтя, по който сж трѣгнали и добавямъ, че ще ги спаси това, че тѣхниятъ съдружникъ самъ не ги ще. Тѣхъ може да ги спаси, споредъ моето разбиране и здравиятъ инстинктъ на г. Пастухова, къмъ когото храня едно лично уважение, независимо отъ маниера, съ който той ме прекъсва. Азъ наблюдавамъ това, което става въ тази партия и смѣя да твърдя, че тамъ наистина сж смутени отъ това, което се върши. Г. Григоръ Чешмеджиевъ, увлѣчен отъ романтизма на своята литературна натура, наистина много безотговорно и щедро благославя блока, който имъ дари тия мандати; г. Харалампъ Христовъ съ претенцията на единъ фанатизиранъ догматикъ развива страни теории, за да оправдае оловената коалиция. Г. Сакжзовъ, който наистина може да побере много извинения и много неволини прегрѣшения, излиза, по отговора на тронното слово, да пледира сегашната кауза на неговата парламентарна група. Г. Пастухова, обаче, азъ не виждамъ да излиза въ в. „Народъ“, освенъ тукъ и то за традиционнитъ корекции на парламентарния уставъ.

К. Пастуховъ (с. д): Не ми даватъ думата, г. Харизановъ, постоянно дрънкать съ звънеца.

Председателстващ А. Христовъ: (Звъни)

И. Харизановъ (д. сг): Това за мене е едно указание. Ще повторя: отъ лично уважение къмъ този човѣкъ храня една надежда, че единъ инстинктъ на държавникъ му подсказва, че наистина пжтищата на неговата партия не сж ясни. Трудовиятъ блокъ може да бѣде, може да не бѣде, може да бѣде желанъ, може да не бѣде желанъ, г. Пастуховъ обаче чувствува, че този блокъ е много неграенъ, нестабиленъ, опасенъ и перспективи не дава. Той вижда, че въ скоро време ще дойде да разгърне пакъ старата плакада за концентрация на буржоазната демокрация. (Ржкоплѣскания отъ сговориститъ) Затуй именно вие не виждате този човѣкъ нийде да се проявява и затуй азъ очаквамъ, че наистина въ скоро време ще има да стане нѣщо инте-

ресно въ тѣхната партия. Прочее то ще зависи отъ „Врабча“.

И. Петровъ (д. сг): То ще зависи отъ Григоръ Чешмеджиевъ!

И. Харизановъ (д. сг): Г. г. народни представители, азъ приключвамъ. Когато си позволихъ да характеризирамъ селското движение у насъ — спѣванъ отъ толкова много апострофи — безъ да мога да изчерпя тая тема, която живо ме интересува, защото се касае за едно движение, което ангажира огромни маси на нашия народъ и което действително ангажира политическото развитие на нашата страна, азъ искахъ да изтъкна, че както то е лишено отъ социал-политическа теория, както се подчинява на стадното чувство на своитъ маси, както неговитъ корифеи сж боязливи да създадатъ една ясно опредѣлена концепция, която да придаде буржоазна физиономия на туй движение, да го класира въ рамкитъ и въ духа на движенията, които съществуватъ въ други страни, то крие въ себе си голѣми опасности. Крие ги, защото злобата, която иде отъ септемврий, действува върху тѣхното съзнание по единъ страшно неоправимъ начинъ. Тѣ базиратъ своята концепция върху събитията презъ септемврий, едни събития, които бѣха исторически необходими, държавно оправдани, политически обаче неудобни. Неудобни и за насъ, които бѣхме отсамъ барикадата и победихме, неудобни и за васъ, защото затъмнихте ума си съ злобата, която се роди въ тия събития и отъ която не се освободихте. Вие базирате своя мораленъ патосъ, както казахъ, на недоволството, което съществува въ голѣма частъ отъ нашето население отъ събитията, които преживѣхте, и отъ това примитивно влѣчение на нашия селски народъ къмъ властта, чрезъ която мисли си то ще може да постигне всичко, за което копнѣе. На тази база сте поставили всичкитъ своитъ въжделения и своитъ агитации. Тя е погрѣшна, тя може да възбуди маса опасни чувства. Вие мобилизирахте страшни настроения, едно отъ които е фашисткото настроение въ нашата страна. Азъ бѣхъ подканянъ много да говоря на тая тема, но азъ нѣма да говоря на тая тема. Фашизмътъ въ голѣма степенъ не, въ единичка степенъ се обуславя отъ вашето държане. Несъмнено е, че вие съ вашето държане, съ тая политическа амалгама на социализмътъ, еднофронтството и оранжевъ болшевизмътъ действително можете да провокирате чувства, които да бѣдатъ опасни за страната. Тази опасностъ съществува и за насъ. Ние сме поклонници на демокрацията, но трѣбва да изповѣдамъ смута, която съществува у насъ отъ развитието и формитъ на партийнитъ борби. Та нима вие сте нѣми свидетели на туй, което става? Азъ се позовахъ на свидетелството на нѣколко души бивши и сегашни радикали, които сж огорчени отъ формитъ на тази борба и по силата на психологическото противоречие, отъ крайни поклонници и фанатизирани привърженици на демократическата идея сж готови да развѣватъ знамето на крайния, на суровия фашизъмъ въ страната. Това е едно чувство, което се напластява, което иде отъ васъ, поради тази неизвестностъ и опасностъ, която разкрива вашата партийна позиция. Азъ говорихъ и по това, но опасността, повтарямъ, не е тамъ. За мене, за моето гражданско чувство, опасността не е само въ тази страна, въ тази плоскостъ, защото азъ съмъ дълженъ пакъ да повторя, че демокрацията за насъ не е фетишъ, въ нейно име ние не можемъ да вършимъ глупости; провокирани, ние ще защитаваме държавата съ всички срдѣства; ние не можемъ да бѣдемъ поклонници на една идея, въ името на която ще бѣдатъ заплашени основитъ на редъ и на държава. Но опасността иде отъ другаде, отъ това, което ви казахъ — и това е моето, наистина, сърденно поучение къмъ васъ. Опасността е въ тази изновѣда на Коларовъ, който казва, че не сж разбрали достатъчно добре вътрешната философия на болшевиизма, която диктувала пълното сливане на болшевиизма съ селото. Той иска да каже: вървете по стѣпкитъ, следвайте амбициитъ, галете чувствата на всѣки селски демагогъ, покрийте го съ слава, създайте му удовлетствия, величайте го по всички мегдани, за да може да се слѣятъ болшевишкитъ идеи съ селската българска партия. Това е директивата. Въ тази си статия наистина Коларовъ откровенно казва: „Ние сбъркахме на 9 юний. Покъсно, азъ искахъ да поправимъ грѣшката, но не можахме. Все пакъ голѣмитъ поуки, които извлѣкохме, калиха тая храбра българска комунистическа партия, която вече стана „подлинно“, истински болшевишка следъ опититъ и преживѣлицитъ, които минаха“. Тази, наистина, болшевиизирана

Комунистическа партия носи за мене пълна опасност, защото се покрива съ васъ, слива се съ васъ и вие не правите никаква реакция нито въ печата, нито въ своитѣ публични проявлениа. За да бъдете силни, за да можете да спечелите въ изборитѣ, тѣ ви направиха угодата да снематъ своитѣ листи, да се откажатъ отъ своитѣ кандидати, а вие смирено приехте единството съ тѣхъ въ тая изборна борба. Следъ тази изборна борба дългътъ, който имахте, бѣ да се обособите като отдѣлно обществено буржоазно течение, ако то действително има нѣкакво оправдание — което ние отричаме — и вие бѣхте длъжни да скъсате открито, повсемѣстно, демонстративно, ясно, повелително съ тѣхъ. Вие не направихте туй. И затуй азъ казвамъ, туй тържество на болшевизма, тази опасност отъ болшевизма, като теория, като концепция, за мене е очевидна и пълна. Това искахъ да ви кажа.

А на г. г. социалдемократитѣ пожелавамъ по-скоро да се освободятъ отъ туй вътрешно колебание. Нека не вършатъ опити за възможни коалиционни връзки съ капризната „Врабча“ и да разбератъ своето положение по-добре. Защото сега-засега се пишатъ статии наистина много мъгляви, много патетични, които побиратъ въ себе си и Работническата партия, и оловната коалиция, и еснафитѣ, и широкитѣ социалисти. Въ тѣхъ се вижда една амалгама отъ настроения и желаниа, съ която тѣ искатъ да създаватъ шумъ. Първитѣ си парламентарни прояви тѣ поставиха по единъ начинъ скандаленъ — чрезъ инциденти. На всѣки случай това бѣ една увертюра, която искаше да спечели една тактическа позиция.

Всички тѣзи опити бихме желали частъ по-скоро да се свършатъ. Нека имаме ясно вашата физиономия. Бъдете блокъ, слѣйте се, отстранете тия, които неправилно сж се съчетали съ васъ, и дайте вашитѣ обществени позиции ясно и открито. (Възражения отъ социалдемократитѣ) Нека тукъ се изнесе една ясна идейна борба.

Я. Сакъзовъ (с. д.): Ще си кажатъ думата и тѣ.

И. Харизановъ (д. сг): Вие държите тукъ вашитѣ речи въ общи приказки. Ние не виждаме яснитѣ позиции на едно социалполитическо сдружение, каквото претендирате да бъдете.

Г. г. народни представители! Азъ привършвамъ. Въ заключителнитѣ си думи искамъ да кажа нѣколко думи и за насъ. Ние сме въ отсамния лагеръ, насъ ни обвиняватъ въ насилие, характеризиратъ ни като властъ, която се е простила съ демокрацията, която нѣма нищо общо съ народнитѣ тежнениа и която е чужда въобще на интереситѣ на дребнебуржоазнитѣ слоеве и която е пълна крепителка на капиталистическитѣ върхове на нашата държава. Азъ има да ви заявя срещу това следното. Азъ все повече и повече се убеждавамъ, че отъ 9 юний насамъ въ нашия политически животъ става една основна политическа квалификация, която всички трѣбва да иматъ предъ видъ. 9 юний е една демаркационна линия, която прави зовъ за мобилизация на буржоазни сили, на първо мѣсто — зовъ за мобилизация и на демократическитѣ сили въ тая страна. Въ името на голѣмитѣ идеи, които бѣха повалени и заплашени, които рискуваха да руиниратъ, въ името на голѣмата идея за държавата, за нацията, за националното сцепление, се върши тукъ една мобилизация. Ние искаме да въплотимъ тѣзи голѣми идеи въ живота и въ името на тѣхъ да управляваме. Азъ не съмъ отъ ония, които считатъ, че Демократическиятъ сговоръ, като политическа комбинация, исторически оправдана, исторически наложена, която ржководи работитѣ въ страната, е единствената, която може да изпълни тази историческа мисия на държавата и на буржоазията. Азъ зная, че идентѣ, които 9 юний отвори, сж идеи, които могатъ да бждатъ поети отъ други фаланги на тази буржоазна демокрация. Много капризни случаи, много нещастни отношения попрѣчиха, за да може въ единъ общъ тонъ, въ общи идеи и въ обща борба да се слѣятъ тия буржоазни разклонения, за да изпълнятъ тази мисия. Ние виждаме междиннитѣ партии, които, по моето предвиждане, фатално ще се движатъ въ орбититѣ на тия идеи, които 9 юний разгъна и вложи въ усилията на всички партии на реда, ние виждаме тия междинни партии, които сж прѣснати така злополучно въ разреденитѣ банки на тази Камара, да се поставиха на едно особено политическо изпитание. Тѣ правятъ претенции, че сж морално прави, тѣй като бѣха малко-много вѣнъ отъ синура на кървавитѣ борби, които минахме. Ние твърдимъ, че именно поради това тѣ сж обществено сломенни. Ние ли сме прави, или тѣ,

ще видимъ. То е единъ споръ нашъ. Но, повтарямъ, и тѣ и ние се движимъ въ орбититѣ на едни идеи, които 9 юний вложи въ усилията на всички партии на реда.

Но когато онзи день чухъ миньорната не — лишената отъ патосъ речъ на г. Малиновъ, азъ си обяснявамъ защо такива миньорни ноти звучаха въ неговото построение. Като представител на тия междинни групи, той чувствува, че трѣбва да насочи своето знаме по едни по-ясни пѣтица. Хуманитарната база, която зае, миролюбивата база, която разгъна, знамето, което възвеси въ името на мира, не е достатъчно. Той трѣбва да направи една корекция и азъ очаквамъ, че той ще я направи и заедно съ него — и други, малки или голѣми, фаланги на буржоазната демокрация, които изпълватъ тази междинна групировка между насъ и васъ. И, надѣвамъ се, ще я направятъ въ най-скоро време. Тази корекция ще се извърши. Подъ знака на омиротворението, което г. Малиновъ тѣй шумно провъзгласи и въ името на което искаше да оправдае своя общественъ сговоръ, ще се mine презъ всички тия етапи на блокиранитѣ усилия на всички междинни групи. Това омиротворение, което г. Малиновъ е вписалъ въ своето знаме, действително е знакътъ, подъ който ще се върви напредъ, то е едно омиротворение, което здраво се носи въ ржцетѣ на г. Ляпчевъ. Подъ неговия знакъ, подъ знака на тази политика ние ще минемъ всички тѣзи етапи, които 9 юний разтвори, разгъна и ги постави предъ очитѣ на всички. Междиннитѣ групи ясно го виждатъ и, каквото щатъ да правятъ, ще бждатъ поставени тукъ, подъ тази фаланга, и тамъ ще образуватъ този блокъ на нюансирани групировки на нашата демокрация, на която, за нещастие, е сждено презъ кърви и бури да стабилизира здравитѣ устои на българската държава. (Бурни продължителни ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Председателстващъ А. Христовъ: Давамъ 10 м. отидихъ.

(Следъ отидиха)

Председателстващъ А. Христовъ: (Звѣни) Заседанието продължава.

Има думата народниятъ представител г. Ради Василевъ.

Р. Василевъ (д. сг): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Следъ хубавата речъ на моя другаръ г. Харизановъ, въ която прозрѣ една нотка на малкъ песимизъмъ, азъ още отсега дължа да ви заявя, че съмъ отъ ония крайни оптимисти, които смѣтатъ, че малкиятъ български народъ, въпрѣки изпитанията, въпрѣки колебанията, зигзагитѣ на неговия животъ, ще излѣзе и отъ сегашното тежко положение. Не ме безпокоятъ твърде много ожесточенитѣ партизански борби, защото добре разбирамъ, че това е въ нашитѣ нрави още, това е въ нравитѣ на единъ младъ народъ, току-що освободенъ отъ дълго робство, още далече да има ония традиции, да има онова възпитание, да има оня характеръ, изработенъ при единъ свободенъ животъ, какъвто иматъ културнитѣ народи. Затуй съмъ смѣталъ винаги, че и ония български граждани, които иматъ амбицията да бждатъ държавници, да водятъ тоя народъ къмъ преуспѣване, не трѣбва никога да забравятъ, че той е още като онзи младенецъ, който има нужда отъ добро ржководство, тѣй както и малкото дете има нужда отъ възпитанието на единъ добъръ учител. И отъ насъ, отъ политическитѣ дейци, макаръ скромни, много ще зависи, естествено, да нѣма ония зигзаги, да нѣма ония колебания и изпитания, които постигнаха младия български народъ. Азъ съмъ, казвамъ, спокоенъ, защото, въпрѣки тази жестокостъ въ политическитѣ борби, съмъ ималъ случаи — и вие сте имали случаи — да наблюдавамъ въ дни тежки, когато народътъ ни е билъ надвесенъ предъ катастрофи, какъ ние сме съумѣвали да забравимъ всички страсти, всички борби, подавали сме си ржка и сме спасявали страната отъ нещастия и катастрофи. Въпрѣки новата концепция на нашитѣ крайни лѣвичари, въпрѣки приближаването къмъ тѣхъ на хора по-умѣрени, каквито сж представителитѣ на нашия широкъ социализъмъ, азъ и днесъ, като г. Харизанова, съмъ съ пълна вѣра и убеждение, че това не ще попрѣчи нито на стария общественикъ г. Сакъзовъ, нито на неговия другаръ г. Кръстю Пастуховъ, комуто съмъ ржкоплѣскалъ въ това Събрание въ миналата сесия за изказванитѣ отъ него много здрави и ценни мисли за запазването на българския народъ и българската държава, всѣкога да намѣрятъ въ себе си сили, да намѣрятъ въ себе си онова българско национално чувство, което ще ги

накара да работят за преуспяването на изстрадалия български народъ, . . .

П. Анастасовъ (с. д): Тогава ще дойде и примирението.

Р. Василевъ (д. сг): Тогава ще дойде и примирението. — . . . въпреки нѣкои печални инциденти, които и въ близкото минало се случиха, и въпреки нѣкои ексцеси, които сѣ още, тъй да се каже, неизбѣжни при нашето възпитание, при нашата назаднаост, които не сѣ чужди даже и на много по-културни народи. Вие сте чели вече въ вестниците какъ завчера е билъ посрещнатъ единъ държавникъ, Павле Радичъ, въ сръбскитѣ покрайнини, какъ е билъ малтретиранъ. Вие знаете, че въ парламентитѣ на другитѣ страни, като напр. въ унгарския парламентъ, а даже и въ французкия парламентъ, често пѣти ставатъ сцени, инциденти, такива каквито ние, за съжаление, имахме вчера. Нека се постарасемъ да създадемъ у насъ онова великодушие, за което говори г. Томовъ вчера, и, имайки предъ видъ голѣмата задача — да тикнемъ страната ни въ единъ пътъ на сигурно развитие, да не държимъ твърде много смѣтка за тия инциденти, за тия ексцеси, които често пѣти действително ни причиняватъ болка, но които ние трѣбва да отдадемъ на нашитѣ нрави, на липсата на достатъчно политическо възпитание, такова, каквото има, напр., единъ англичанинъ, единъ белгинецъ или единъ човѣкъ отъ нѣкоя друга нация.

Г. г. народни представители! Въ дебатитѣ по отговора на тронното слово, когато това Народно събрание е още въ своята първа извънредна сесия, освенъ констатациитѣ за положението, въ което се намира страната, представителитѣ на разнитѣ политически течения би трѣбвало да изложатъ свситѣ програми и да поставятъ задачитѣ, за разрешението на които ние ще съдействуваме — разбира се, задачи за преуспяването на България.

Безспорно е, че въ първата извънредна сесия на Народното събрание ще трѣбва да се занимаемъ и съ реда, при който сѣ произвели последнитѣ избори. Нѣма да се спирамъ на този въпросъ, защото други се спрѣха, а ще има сигурно и други следъ мене, които ще се спратъ. Азъ не съмъ, обаче, отъ ония, които смѣтатъ, че изборитѣ у насъ въ миналото сѣ минавали безъ инциденти, че тѣ и сега сѣ лишени отъ такива и че и въ бъдеще ще бѣдатъ идеални. Като имамъ предъ видъ какво представляваме още като младъ народъ, азъ се съмнявамъ, че ние ще имаме ония идеални избори, за които всички мечтаятъ като истински демократи, като хора, които искаме наистина въ тая страна да има само борби на идеи, само състезания на политическата трибуна, но не и юмручна борба. Все пакъ, г. г. народни представители, азъ не вѣрвамъ, че нѣкой отъ васъ ще посмѣе или ще поиска да хвърли упрѣкъ върху този, който ръководи управлението на страната въ тоя моментъ, когато се извършваха изборитѣ, върху този, който имаше тогава административната власт, че той е устроилъ нѣколкото инциденти, които сѣ станали тукъ-таме. Това вие, които познавате министъръ-председателя, уважаемиятъ г. Ляпчевъ, не ще го допуснете нито за минутка. Отъ речитѣ, които азъ тукъ чухъ, отъ всички изложения азъ разбрахъ, че никой не може да допусне нито за минутка, че станалитѣ инциденти тукъ-таме сѣ поискани отъ министъръ-председателското мѣсто. Такива инциденти ставатъ и въ другитѣ държави. Такива инциденти и насилия ние ще продължаваме да имаме дотогазъ, докогато не се усмиратъ, докогато не се облагородятъ нашитѣ политически борби, докогато всички не изпълнимъ своя дългъ къмъ българския народъ, докогато ние въ своитѣ политически събрания и организации не престанемъ да го съветваме къмъ вражда, докогато ние не почнемъ да го съветваме къмъ помирение, къмъ взаимна обичъ и единение. Дотогава, казвамъ, все ще има инциденти и ексцеси. Отъ тѣхъ, обаче, г. г. народни представители, не бива да се смѣта, че е откритъ фронтътъ на нова вътрешна гражданска разправия и че се подготвя нова гражданска война, която, разбира се, въ никой случай нѣма да донесе добрина на нашия народъ.

Миналото действително е печално за нашата страна. Ние, малкиятъ български народъ, не бива да си позволяваме лукса да си играемъ съ огъня на гражданската война. Колкото и да бѣдемъ съ крайни идеи, ако ние чувстваме да тупти у насъ българско сърдце, като знаемъ на какъвъ кръстопътъ на интереси на малки и голѣми държави се намира малкиятъ български народъ и като знаемъ неговитѣ

изпитни въ миналото, ние нѣма току-така лесно да го хвърлимъ пакъ въ нова гражданска война. Гражданската война всрѣдъ единъ великъ руски народъ може да продължи десетки години, но тя нѣма да му донесе такива голѣми злини, каквито може да донесе на малкия български народъ. За всѣки единъ малкъ народъ като нашия — имаме примѣра на Унгария при Бела Куиъ — гражданската война ще донесе кръстосания огънъ на чужди армии въ неговата страна, както неотдавна насмалко шѣше да докара у насъ чужди жандарми, за да въведатъ редъ въ тая нещастна страна на Балканитѣ. Ние ще се боримъ помежду си, ние ще се състезаваме, ще искаме полека-лека жестокитѣ политически борби да ги облагородимъ, да ги очовѣчимъ, но въ никой случай не бива да връщаме колелото назадъ, да искаме да ожесточаваме нашитѣ взаимни отношения и да насаждаме анархия и гражданска война въ България.

Едно е, което ме безспокои и за което азъ вчера получихъ, тъй да се каже, едно потвърждение. Уважаемиятъ г. Томовъ, когато говорѣше, каза, че, за голѣмо съжаление, пропагандата отгънъ, която насажда у насъ движения отъ различенъ характеръ, си служи и съ тъй нареченото металическо внушение. За голѣмо съжаление, ние констатираме въ нашата малка история, че сме податливи на това металическо внушение и че сме готови въ нѣкои случаи за 30 сребърника да продадемъ своето отечество. И азъ зная, па и вие знаете — това го съобщилъ г. Томовъ, който има интересъ да не го съобщава — че днесъ има българи, които стоятъ въ чужбина, които конспириратъ срещу своята държава и продаватъ своето отечество. И това е, което безпокои всѣки истински българинъ, това е, срещу което не само трѣбва да протестираме всички, но и да вземемъ енергични мѣрки, за да пресушимъ злото оттамъ, отдето идва.

Г. г. народни представители! И у нашитѣ съседи има държавници, които сѣ изгонвани отъ властници, които сѣ имали възможностъ да ги свалятъ отъ власт. Нека ви припомнимъ грѣцкия министъръ-председателъ Венизелосъ. Навремето той бѣ изгоненъ отъ своя народъ, той отиде въ чужбина, но не конспирираше срещу своята държава; въ тежки за нея моменти, тогазъ, когато имаше да се решаватъ съдбинитѣ на Грѣция, той отиваше да помага на отечеството си, а не като нашитѣ държавници, които сѣ въ чужбина, да организиратъ — нѣкой отъ тѣхъ, не казвамъ всички — емигрантски нападения, да изпращатъ банда, които да навлизатъ въ България и да насаждатъ смутъ и анархия.

Председателствуващъ А. Хрѣстовъ: Тѣ не сѣ държавници. Голѣма честъ имъ правите.

Р. Василевъ (д. сг): Бивши, г. председателю! Били сѣ, въ всѣки случай, такива, ръководили сѣ съдбинитѣ на тая страна. — Ето това явление, тоя печаленъ фактъ, за който направи алузия и г. Томовъ вчера, той е, който ще трѣбва да ни безпокои. И ето защо представителитѣ на всички политически партии ще трѣбва отъ тази трибуна да ги заклеймятъ, да скъсатъ всички свои отношения съ тия хора вънъ отъ България и да заявятъ, че нѣматъ нищо общо съ туй, което се върши въ чужбина спрямо България. Г. г. народни представители! Азъ не вѣрвамъ никой отъ васъ, който е челъ въ чуждия печатъ нѣкоя статия на бившъ пълномощенъ министъръ — значи, нашъ голѣмъ човѣкъ тогава навремето — по отношение съдбата на България, по отношение нейното бъдеще, по отношение нейната самостоятелност, не вѣрвамъ, казвамъ, никой отъ насъ, даже и най-близкиятъ му въ миналото, днесъ да одобри това негово поведение и да не иска да го заклейми като предателско. Бѣдете увѣрени, че тоя начинъ на бране самостоятелността на нашата държава, на нашето отечество ще ни примири, ще ни сблизки, ще облагороди наистина нашитѣ по-нататъшни политически борби и ще ни даде възможностъ да си подадемъ ръка и съ общи усилия да извлѣчемъ страната отъ голѣмата криза, въ която е поставена следъ катастрофалнитѣ войни и следъ гражданската война.

Г. г. народни представители! Разрушенията отъ войнитѣ и отъ гражданската война сѣ твърде голѣми за малкия български народъ. Тѣ отъ всички васъ се констатираатъ, тѣ отъ всички васъ се отбелязватъ, защото бодатъ въ очитѣ; тѣ тежатъ на всѣки отъ насъ. Не ща да спомена за голѣмитѣ жертви отъ войнитѣ, нито за жертвитѣ отъ гражданската война. Войнитѣ, външни и вътрешни, не познаватъ милостъ; вие знаете, тѣ се водятъ не съ аргументи и съ приказки, но съ куршуми и съ ножъ. Нито една революция и гражданска война не е минала безъ ексцеси и безъ много

невинни жертви. Това знаят всички, които познават историята. Да оставим миналото. И г. Янко Сакъзовъ вчера отбеляза, че датата 9 юний бѣше една необходимост. Превратътъ, който стана на 9 юний въ България, е единъ фактъ, който трѣбва да признаемъ, че е билъ неизбеженъ, трѣбва да признаемъ, че е билъ необходимъ и че събитията дотогазъ сж го докарвали.

Нека следъ тия констатации минемъ по-нататъкъ. Нека XXII-то обикновено Народно събрание, още при дебатитѣ по отговора на тронното слово, излъже съ изявления и програмни искания. И отъ страна на представителитѣ на болшинството, и отъ страна на представителитѣ на опозиционнитѣ групи нека се посочатъ тукъ задачи, които ние всички да поискаме да бѣдатъ разрешени, за да можемъ да извадимъ страната отъ кризата, въ която се намира. Тая криза стопанска, финансова, па и политическа, не е нѣщо, което да не може всѣки да го проумѣе, не е нѣщо, което е само до насъ; вамъ е добре известно, че тя е обща за всички страни. Последнитѣ отъ свѣтовната война — голѣми разрушения въ всички страни, унищожаването на милиардни богатства, унищожението на десетки милиони работоспособни членове на Европа — не можеха по никакъ начинъ да бѣдатъ залечени за единъ кратъкъ периодъ време. По никакъ начинъ не можеше да се възстанови въ 2, 5 или 10 години това, което се разруши въ 4 години. Криза души и французина победителъ, криза души и англичанина победителъ, криза души още повече германена, австриена и всички, които сж победени. Намъ, безспорно, тежи едно тежко бремене, наложено отъ победителя. Това бремене, обаче, не е леко и за другитѣ победени страни. И ако и да е въ областта на външната политика, за която азъ смѣтамъ да не говоря въ настоящата си кратка речъ, все пакъ ще трѣбва да спомена нѣщо по въпроса за премахването на репарациитѣ — нѣщо, което не може да не бѣде искане на всѣки единъ българинъ. Не бива да смѣтаме, че ние сме най-тежко потиснати, че голѣмитѣ народи, германскитѣ и австрийскитѣ, сж малко обременени, че само малкиятъ български народъ плаща, защото правителството му желае да плаща, защото правителството иска да бѣде добъръ платецъ българскитѣ народъ.

Д. Кьорчевъ (нац. л.): Много голѣма разлика има между насъ, Германия и Австрия. Недейте ни туря на една дъска.

Р. Василевъ (д. ст.): Г. г. народни представители! За да отговоря на г. Кьорчевъ, ще направя едно сравнение между това, което се плаща като репарации отъ Германия, отъ 70-милионния германски народъ, и това, което плаща България, за да видите дали има разлика.

Д. Кьорчевъ (нац. л.): Какъвъ планъ се въведе тамъ и какъ се борятъ хората тамъ научете.

Р. Василевъ (д. ст.): Следъ като Германия биде заставена да остави частъ отъ своята територия, окупирана отъ победителя; следъ като нейната национална монета биде окончателно обезценена и тя трѣбваше да мине къмъ друга монета, а това обезценяване знаете колко много се отрази върху стопанския животъ на държавата, по плана на Доусъ, Германия се задължи да плаща годишно: за 1926 г. 1.500.000.000 рентни марки, които обрънати въ наши лева, като ги умножите по 33, ще видите, че това сж 49½ милиарда лева годишно; за 1927 г. — 2.000.000.000 рентни марки, или 66 милиарда лева, за 1928 г. — 2.500.000.000 рентни марки, или 82½ милиарда български лева. Това е, г. Кьорчевъ, 270 пъти повече отъ това, което плаща българскитѣ народъ — миналата година 275 милиона, тая година 290 милиона лева за репарации.

Д. Кьорчевъ (нац. л.): Г. Василевъ! Когато разисквате този въпросъ, трѣбва да знаете, че тия резултати сж плодъ на една борба за намаление плащанията на Германия, които бѣха много по-голѣми. По плана Доусъ Германия получи единъ заемъ. А у насъ този въпросъ не се повдига. Тамъ е разликата.

Р. Василевъ (д. ст.): Азъ искамъ да ви отбележа, че въпрѣки тази борба не на малкия български народъ отъ 5 милиона жители, . . .

Д. Кьорчевъ (нац. л.): Искането му е най-справедливо.

Р. Василевъ (д. ст.): . . . въпрѣки тази борба на единъ 70-милионенъ народъ, който може да даде отпоръ въ всѣки

моментъ на голѣмитѣ свои противници, въпрѣки тази борба, която този народъ е водилъ, той не е освободенъ отъ плащания; той плаща 270 пъти повече, отколкото ние плащаме. Признавате ли, че богатствата на този народъ не сж 270 пъти по-голѣми отъ тия на българския народъ? Това, което стана съ Австрия, смѣтате ли, че е добро? Този контролъ, който се наложи на Австрия, да нѣма право да си назначи дори единъ писаръ или разсиленъ, смѣтате ли, че е единъ успѣхъ на Австрия? Азъ не искамъ да кажа, че трѣбва да легнемъ и да чакаме да ни отрѣжатъ главата. Не. Ние постоянно ще се боримъ, ние ще предявяваме своитѣ искания, онѣзи, които носятъ отговорноститѣ въ този моментъ, ще направятъ своитѣ постѣпки, когато намѣрятъ това за тактично и когато могатъ да разчитатъ, че тия постѣпки ще донесатъ успѣхитѣ, които тѣ очакватъ. Азъ не отказвамъ, че това трѣбва да стане, но моята мисль е тамъ, че когато говоримъ за тежести, недейте мисли, че тѣ сж само за насъ. Тежести се наложиха на много по-велики народи, какъвто е германскитѣ и австрийскитѣ. Тѣзи тежести ще паднатъ отъ насъ, когато паднатъ отъ тѣхъ, а азъ смѣтамъ, че отъ тѣхъ по-скоро ще паднатъ, отколкото отъ насъ, и когато паднатъ отъ тѣхъ, бѣдете увѣрени, ще паднатъ и отъ насъ. Това сж едни тежести, наложени отъ победителитѣ, едни тежести, които ние ще трѣбва да понасяме. Не можемъ да се противопоставимъ, защото надъ насъ много по-лесно ще бѣде наложена пресията на победителитѣ, отколкото надъ германския народъ. Все пакъ, г. г. народни представители, още тѣзи тежести не сж тѣй грамадни. Вѣрно е, че тѣ изсмукана въ разстояние на 2—3 години близо 2 милиарда и повече лева отъ българското бедно съкровище, отъ нашитѣ жизнени сили. Не само за репарации, но и за реституции, за окупационни разходи и за не знамъ какви тежести още, наложени ни отъ войната, българското бедно съкровище е изплатило въ много трудни времена презъ последнитѣ години, особено отъ когато управлява Демократическиятъ сговоръ, повече отъ 2 милиарда лева. Въпрѣки това, обаче, нашето положение не е така отчаяно, за да се смѣта, че България е затънала въ една тиня, отъ която не може да излъзе. Азъ гледамъ съ свѣтли очи на бъдещето, защото фактитѣ, на които ще се спра, ми даватъ основание да смѣтамъ, че ние ще преуспѣемъ мкаръ и съ мъжа, че ще вървимъ напредъ, защото нашето финансово, стопанско и политическо положение полека-лека се консолидира и възстановява.

Г. г. народни представители! Преди да мина къмъ задачитѣ, които ще трѣбва да бѣдатъ поставени въ XXII-те Народно събрание за разрешение, нека се спра за малко върху днешното положение на страната, политическо, финансово и стопанско. Следъ войната дойдоха млади управници, които вмѣсто да се справятъ съ болната душа на българина, съ лошото положение, въ което се намираща страната, и като истински лекари да лѣкуватъ тази болна душа и да всѣятъ тѣй благодатния миръ и спокойствие въ страната, за голѣмо съжаление, тѣ бѣха подведени отъ болната душа на българина, и за да му бѣдатъ приятни гледищата струнитѣ на неговата болна душа и съ една престѣпна демагогия го увлѣкоха въ единъ престѣпенъ пътъ, който донесе само злина за нашата страна. Забравихме, че сме една правова конституционна държава, че трѣбва да тачимъ нашия основенъ законъ, че всички трѣбва да пазимъ като зеницата на око си здравитѣ устои на държавата, въплотена въ нашата конституция. Ние трѣгнахме по други пътища. И правъ бѣше моятъ добъръ другаръ г. Харизановъ, който каза отдеве, че ние трѣгнахме по пътищата, които ни се посочиха отъ Москва. И макаръ управляющитѣ да не бѣха комунисти, тѣ се увлѣкоха и ние трѣбваше да чуваме отъ министерската маса тогавашниятъ министъръ-председателъ да казва — това е фактъ — че той е ученикъ на Ленинъ и че единъ денъ ще остави управлението на държавата въ ръцетѣ на комуниститѣ. Благо, дарение на това увлѣчение се създадоха редъ закони, които бѣха противъ нашия основенъ законъ, които заплашиха устоитѣ на държавата, които заплашиха частната собственостъ въ нашата държава, въ която всички смѣтахме, че собствеността, гарантирана отъ нашата конституция, трѣбва да бѣде зачитана.

Д. Кьорчевъ (нац. л.): Избирателниятъ законъ на Стамбулскитѣ запазихте, него не бутнахте.

Р. Василевъ (д. ст.): Моля. — Нека ви спомена, г. г. народни представители, че тогазъ бѣха прокарани и законътъ

за наказание виновниците за народната катастрофа, и законът за допитване до народа за виновността на кабинетът Гешевъ, Малиновъ и пр., законът за отчуждаване сгради за държавни, окръжни и общински нужди, и законът за трудовата поземелна собственост, и законът за задължителното абониране на „Държавен вестник“, и разни други закони, които, не щадейки основните положения на нашия основен закон, конституцията, всички бяха противоконституционни закони, създадени от тогавашния режимъ вследствие на едно увлечение, създадено от една чужда пропаганда. Съ тѣзи закони стана едно отклонение отъ правилния път на онѣзи правови държави, които ние сме длъжни да следиме.

Очевидно е, че конфликтитѣ, които се създадоха въ страната, ексцеситѣ, които станаха тогава, ожесточенитѣ граждански войни не можеха да доведат до добъръ край, не можеха да не доведат до датата 9 юний, за която преди малко се говори. Трѣбваше следъ това новата власт, която постави на своето знаме възстановяването на правовия редъ въ нашата страна, да ликвидира съ всички тия закони, които наистина компрометираха политическия редъ у насъ. Съ редъ законодателни мѣроприятия, г. г. народни представители, се ликвидира съ тия закони. Демократическитѣ елементи, хората, които образуваха новата обществена група Демократически сговоръ, искаха да ги затриятъ, да не съществуватъ. И вие сте свидетели, че новата власт скоро следъ революцията, следъ 9 юний поиска да има пакъ народната воля при себе си, да има българския Парламентъ на свое разположение, за да може да се консултира съ него. Рѣдко е било въ страни, дето е имало превратъ, дето е имало революционни движения, дето една власт е била смѣната насила, както у насъ на 9 юний, веднага следъ месецъ или два да бъдатъ произведени избори, да се събере Народното събрание и чрезъ него да се управлява по-нататкъ страната.

С. Яневъ (с. д): Въ Полша стана същото.

Р. Василевъ (д. сг): Въ Полша и въ Гърция вие знаете колко време не посмѣха да направятъ избори. Вие знаете, че същото е ставало и въ други държави въ минало време. Това бѣше единъ признакъ, г. г. народни представители, че хората на Демократическия сговоръ, изхождащи въ голѣмото си болшинство отъ партийни групировки, които сж се стремѣли да насадатъ у насъ правовия редъ, режима на демокрацията, режима на политическитѣ борби, не юмручнитѣ борби, смѣтаха, че само при режима на демокрацията може човѣчеството да върви напредъ, че може човѣкъ да се усвършенствува и да достигне онова съвършенство, което е идеалъ на всѣки демократъ. Тѣзи хора искаха бързо да се събератъ въ Народното събрание и да поискатъ да се забрави миналото, да се възстанови въ страната тѣй желаниятъ миръ и спокойствие, които сж залогъ за нейното преуспѣване.

За голѣмо съжаление това желание на хората, които дойдоха следъ 9 юний да управляватъ страната, не можа да бѣде изпълнено на времето, защото чужди пропаганди се намѣсиха — вие знаете това — и се предизвика революция, предизвика се гражданска война, която съ своитѣ последни ариергардни боеве свърши едва къмъ 1925 г. Никой не я желаше. Никой, който смѣташе, че малкиятъ български народъ не може да си играе съ огъня, не можеше да поддържа анархията и гражданската война, никой добросъвестенъ български гражданинъ отъ най-дѣснитѣ партии не можеше да желае тая гражданска война. И затова, въ прѣки нейното идване, желанието на всички бѣше да се въдвори чакъ по-скоро миръ и да се омиротвори страната. На това се длъжатъ, г. г. народни представители, и бързо даденитѣ амнистии, шесть на брой, отъ миналата Камара. Това се направи, за да може наистина да се постигне омиротворение. Печалната действителностъ, обаче, показа, че тия, на които се дадоха амнистии, следъ това трѣбваше на нова смѣтка да бъдатъ съдени за престѣпления, за които по-рано бѣха амнистирани. Но това бѣха единични случаи, това бѣха последнитѣ, така да се каже, конвулсии на едно революционно движение. И ние смѣтаме, че днесъ поне сме далечъ отъ тия печални дни, че днесъ мирътъ и спокойствието, тѣй желани отъ всички насъ, сж наистина възстановени и трѣбва всички да се предадемъ на творчество.

Г. г. народни представители! Азъ смѣтамъ, че нашето вътрешно политическо положение е вапълно консолидирано; азъ смѣтамъ, че днесъ не сме заплашени отъ анархия

и вътрешна гражданска война. (Ржкоплѣскания отъ нѣкои земледѣлци) Това не значи, че нѣма да има опити, че единични личности, че отдѣлни групировки нѣма да се опитатъ да изпълнятъ това, което имъ се заповѣдва отъ Москва, или отъ друга страна; че нѣма да оправдаятъ онова металическо внушение, за което говори г. Томовъ. Но като имаме предъ видъ, че българскитѣ граждани отъ дѣво и отъ дѣсно, ония които сж истински българи, които сж доказали, че въ тежкитѣ за страната дни забравятъ своитѣ партийни вражди, своитѣ взаимни ожесточени политически борби и си подаватъ дѣсницата, за да защитятъ своето отечество, азъ съмъ спокоенъ, че анархия и гражданска война въ България нѣма да има. Азъ съмъ спокоенъ още повече, като знамъ, че тѣзи, които днесъ държатъ съдбинитѣ на държавата, първиятъ български министъръ и неговитѣ другари, охраняватъ здраво държавата и не пропускатъ нито моментъ да следятъ всички тия, които биха пожелали да хвърлятъ главната на нова гражданска война. Тѣ нѣма да допуснатъ това.

Г. г. народни представители! Смѣтайки, че политическото положение у насъ е консолидирано, азъ ще кажа нѣколко думи и за стопанското положение на страната. Преди всичко, какво представлява днесъ България въ финансово отношение? Е ли тя въ онова тежко положение, въ което бѣше преди?

Г. г. народни представители! Отъ даннитѣ, които ще ви прочета сега ще се види, че ние полека-лека изплаваме, че ние полека-лека стѣпваме здраво, че нашитѣ финанси се консолидиратъ, че българската национална монета е здраво закрепена. Закрепването на българската национална монета, на българския левъ, въ не малка степенъ се длъжи на тия, които днесъ ръководятъ съдбинитѣ на България. Вие знаете, че още въ 1923 г. едно отъ първитѣ мѣроприятия на тогавашния Парламентъ, на тогавашната Камара, бѣше да се създаде законъ за ограничение на търговията съ чужди платежни срѣдства и по такъвъ начинъ да не се позволи спекулата съ българския левъ. Благодарение на този законъ, който измѣкна търговията съ чужди платежни срѣдства отъ ржцетѣ на частнитѣ банки, ние съсрѣдоточихме тая търговия въ Народната банка, която има запасъ отъ чужда валута за нашия вносъ. Съ този законъ ние успѣхме да запазимъ българския левъ на положението, на което го сварихме въ 1923 г. Г. г. народни представители! Това не е малка заслуга! Докато голѣми държави — като Франция, банкертъ на свѣта преди войнитѣ — съ голѣма мѣка още не сж въ състояние да заваятъ отъ колебания своитѣ национални монети, малкиятъ български народъ сумъ още въ първитѣ дни, следъ консолидиране на своето политическо положение, да запази отъ колебание своята национална монета, да я запази отъ съвършено пропадане. Вие знаете какъ се провалиха националнитѣ монети на великия германски народъ, на Австрия и на Русия.

Благодарение по-нататкъ на оная финансова политика, изразяваща се въ разумно облагане на българскитѣ граждани, въ икономии при разходитѣ, ние имаме възможностъ днесъ да констатираме, че българскиятъ държавенъ бюджетъ най-сетне свършва окончателно балансиранъ, безъ дефицитъ.

Г. г. народни представители! Отъ тѣзи данни, които ще ви прочета, ще се увѣрите, че голѣмитѣ бюджетни дефицити въ нашия държавенъ бюджетъ за предшестващитѣ години — длъжащи се не толкова на разходитѣ по редовнитѣ държавни бюджети, колкото на разходитѣ, които ни оставиха войнитѣ, на извънреднитѣ разходи, често пѣти покривани съ свръхсмѣтни кредити — вече не съществуватъ. Така напр. презъ 1920/1921 г. редовнитѣ и извънредни приходи сж били 2.008.000.000 л., а редовнитѣ и извънредни разходи, заедно съ свръхсмѣтнитѣ кредити, 2.026.000.000 л.; дефицитъ — 18.000.000 л. Презъ 1921/1922 г. приходи 3.002.000.000 л., разходи 3.861.000.000 л.; дефицитъ — 860.000.000 л.; презъ 1922/1923 г. приходи 4.454.000.000 л. кръгло, разходи 4.518.000.000 л., дефицитъ — 64.000.000 л. Презъ 1923/1924 г. — 5 милиарда и 365 милиона редовни и извънредни приходи и 5 милиарда и 481 милиона лева редовни и извънредни разходи и свръхсмѣтни кредити, съ единъ дефицитъ отъ 116 милиона лева. Въ 1924/1925 г., когато е трѣбвало да се оформяватъ голѣмитѣ задължения отъ войната, изплатени на времето — а презъ тая година е станало само счетоводното имъ оформяване — е имало 7 милиарда 274 милиона лева редовни и извънредни приходи и 8 милиарда 386 милиона лева редовни и извънредни разходи и свръхсмѣтни кредити или единъ дефицитъ отъ

1 милиард и 112 милиона лева. Тукъ влиза, г. г. народни представители, военният кредитъ отъ единъ милиардъ и 966 милиона лева, който окончателно се оформи презъ тази година. Само редовнитъ приходи презъ тази година сж били 6 милиарда 858 милиона лева, а редовнитъ разходи — 6 милиарда 898 милиона лева, следователно дефицитътъ, който действително се отнася за тази година, е много малъкъ. Презъ 1925/1926 г. сж постъпили редовни приходи 6 милиарда 407 милиона лева, а редовни разходи сж извършени на сума 6 милиарда 304 милиона лева — вече имаме единъ излишъкъ въ редовния бюджетъ отъ 103 милиона лева. Добре, но срещу този излишъкъ, трѣбвало е да се покриватъ нужди съ извънреденъ бюджетъ въ размѣръ на 541 милиона лева и чрезъ единъ свръхсметенъ кредитъ отъ 295 милиона лева.

Г. г. народни представители! Въпрѣки тѣзи дефицити презъ всичкитъ тия години, благодарение голѣмитъ съкращения, които се направиха презъ последнитъ три години, благодарение на голѣмото стѣгане, бихъ казалъ, на бюджета отъ финансовия министъръ, тази година, най-после, имаме едно окончателно балансиране на бюджета безъ никакъвъ дефицитъ. До 31 май 1927 г. сж постъпили въ държавното съкровище приходи общо 6.443.461.464 л.; за същото време сж извършени разходи на сума 6.207.575.747-36 л., или въ плюсъ въ държавното съкровище сж останали 257.857.237-77 л.

Г. г. народни представители! Макаръ бюджетното упражнение окончателно да не е приключено, тѣй като и презъ месецъ юний постъпватъ приходи и се извършватъ разходи за сметка на същото бюджетно упражнение, при тоя излишъкъ отъ 257 милиона лева кръгло, който е арчисалъ до 31 май, и при тѣзи приходи, които сж постъпили презъ месецъ юний, пакъ окончателно е ликвидирано съ всички платежни заповѣди набрани отъ 2—3 години, поради голѣми извънредни нужди и поради посрѣщането на разходи, създадени отъ войната и отъ договоритъ последвали войната.

Това балансиране на държавния бюджетъ не е фиктивно, г. г. народни представители, защото тукъ влизатъ всички разходи и по редовни и по извънредни бюджети, а нѣкъ извънредни свръхсметни кредити тази година почти не се гласуваха отъ Парламента.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Фондоветъ здрави ли сж?

Р. Василевъ (д. ср): Вие знаете, г. Кьорчевъ — бюджетътъ на фондоветъ е внесенъ — че българското правителство, за да улесни изплащането на всички платежни заповѣди отъ минали години, поиска да направи единъ времененъ заемъ отъ фондоветъ, защото бюджетното упражнение се приключваше, а платежнитъ заповѣди трѣбваше да бждатъ изплатени на хората до 30 юний.

А. Стояновъ (раб): Държавата още не е внесла своята вноса отъ миналата година въ фонда за общественитъ осигуровки, а прави заемъ отъ тамъ за задоволяване на държавни нужди.

Р. Василевъ (д. ср): Г. Стояновъ! Допущамъ да е така, защото, действително, отъ фонда за общественитъ осигуровки е взетъ единъ времененъ заемъ за съкровището отъ 30 или 40 милиона лева, но бждете увѣрени, че фондътъ за обществени осигуровки, който е тѣй много нарасналъ, е достатъченъ да удовлетвори всичкитъ нужди на работницитъ. Вие знаете, че този фондъ още миналата година даде отъ своитъ срдства 80 милиона лева заемъ за линията ДжбОВО—Сливенъ.

А. Стояновъ (раб): Сега изпращатъ работници на почивка безъ да иматъ пари да имъ платятъ: каратъ ги на свои разноси да отиватъ, че когато се върнатъ, щѣли да имъ плащатъ!

Р. Василевъ (д. ср): Не знамъ, може би това е една неразбория на мѣстния началникъ, но тоя фондъ, който можа да даде въ формата на заемъ на Софийската община 5 милиона лева и на Варненската община 5 милиона лева за постройката на квартални бани, и на държавата — 80 милиона лева; тоя фондъ, който и сега разполага съ 46 милиона лева, които сега тепърва ще даде на Министерството на финанситъ въ видъ на заемъ, за да изплаща то свои задължения — тоя фондъ може ли да нѣма да кажемъ 20, 50 или 100 хиляди лева, за да снабди съ срдства работницитъ, които се изпращатъ на почивка? Може фактътъ да е въ-

рентъ, затова не споря, но допушамъ, че има нѣкое недоразумение или неразбория на мѣстния началникъ или на органитъ, които трѣбва да изпълняватъ задълженията си по тоя фондъ.

Тѣй че, г. г. народни представители, вие трѣбва да знаете, че въ последнитъ 3—4 години държавата е изплатила задължения, наложени ѝ поради войната, въ размѣръ на единъ милиардъ 966 милиона лева, отъ които само 200 милиона сж платени до 1922 г., а всащо друго започва да се плаща следъ 1922 г., значи следъ като управлението на държавата мина въ рѣцетъ на хората, които днесъ ръководятъ сдѣбинитъ на България. Единъ милиардъ и 966 милиона, кажете ги кръгло 2 милиарда лева, да се измъкнатъ отъ редовния годишенъ бюджетъ на държавата за такива извънредни нужди, да се измъкнатъ срдства отъ редовния бюджетъ и за другитъ извънредни нужди, задоволяването на които е било абсолютно неотложно, напр. за репарирането, възстановяването на голѣмитъ държавни стопанства, каквито сж желѣзницитъ, каквито сж разнитъ постройки — трѣбва да признаете, че туй е една героическа мѣрка, която малкиятъ български народъ е могълъ да направи благодарение на ръководството, което е ималъ, безъ да почувствува това така, както то се почувствува въ други страни.

Кризата, безспорно, е тежка, но тя не е такава само у насъ. Азъ ви казахъ, тя е тежка и въ други страни, и въ победителитъ. Недейте смѣта, че въ победителката Ромъния положението е по-добро, отколкото въ България. Този, който е ималъ възможностъ да отиде тамъ и да види какъвъ е животътъ, скжпотията на живота, тежеститъ на тамошното облагане съ данъци, ще признае, че наистина положението въ България е много по-леко, отколкото въ Ромъния. Всички, които сж имали възможностъ да пропътуватъ въ чужбина, сж оставили съ впечатлението, че България е все пакъ по-добре отъ тия благословени страни — както ние ги смѣтаме.

Г. г. народни представители! Недейте смѣта, че ние сами можемъ да излѣкуваме положението. Нека припомнимъ, г-да, че въ този моментъ милиони работници въ голѣмитъ капиталистически държави, като Англия, Германия, стоятъ безъ работа. Малкото безработни, които има у насъ, не могатъ да не бждатъ едно последствие на разрушенията, които настъпиха следъ войната. Ние ще вземемъ мѣрки.

А. Стояновъ (раб): Безработицата у насъ е по-голѣма, отколкото въ Англия.

Р. Василевъ (д. ср): Не е много голѣма, г. Стояновъ, защото знаете, че у насъ нѣмаме такива професионализирани работници, които да чакатъ отъ една работа. Една голѣма частъ отъ нашитъ работници минаватъ отъ една категория въ друга, отъ селата отиватъ на друга временна работа, презъ зимата се прибиратъ и често пакъ статистиката може да не ги залови. Азъ съмъ отъ Варна — тамъ въ известни моменти има отъ 300—400 безработни; сега, презъ лѣтото, голѣма частъ отъ тѣхъ сж прѣснати въ селата на работа и вие нѣма да намѣрите тая цифра. Тѣй че у насъ нѣмаме оня константенъ работнически елементъ, само фабриченъ, само въ здания, само въ мини, за да можете въ даденъ моментъ да имате вѣрни статистически данни — че толкова хора сж безъ работа и толкова хора сж настанени. Но все пакъ безработицата е едно явление, което ние не можемъ да отречемъ, едно явление, което ние обясняваме съ положението въ всички страни, което не можемъ да изкоренимъ съ единъ замахъ и което не могатъ да изкоренятъ които и да бждатъ въ този моментъ на чело на държавата. Това явление трѣбва да го излѣкуваме, като съ всички срдства се стремимъ да дадемъ работа на всички, които иматъ нужда отъ работа. Ние ще трѣбва да се стремимъ да улечкимъ живота у насъ. А това ще стане съ постепенното финансово и стопанско консолидиране, за което ви говорихъ. И ако ние нѣмахме възможностъ да изплатимъ този голѣмъ брой отъ платежни заповѣди на сума милиардъ преди 5—6 месеци, следъ нѣколко месеца щѣхте да видите кризата по-голѣма. Но, слава Богу, голѣма частъ отъ тия платежни заповѣди сж изплатени и следъ една седмица ще бждатъ окончателно изплатени. Тия, които иматъ възможностъ да наблюдаватъ живота по-отблизо, знаятъ какво оживление се внесе съ изплащането на дължимитъ суми отъ държавното съкровище, и разбиратъ какво може да се направи за улеччаване живота на държавата съ окончателното ѝ финансово консолидиране. Ето защо на държавника, на общественика, на този, който управлява, и на този, който стои на тия банки, първата задача въ Парламента, въ сегашното ХХII-то Народно събрание, трѣбва да бжде: да употребятъ всички усилия за окончателното финансово стабилизиране на страната.

Г. г. народни представители! Ние не сме тъй зле и по отношение на нашия търговски баланс. Върно е, че статистиката отбелязва в последните години един дефицит: по-голям внос — по малък износ. Но понеже поради фискални съображения ние подценяваме нашия износ изкуствено доста низко, фактически нашият износ и внос се балансират. Ние внаме големи разлики в вноса и износа. Ако действително имахме тия големи разлики, които ни дава статистиката за миналите години, от милиард—два—три — като знаем, че държавата харчи за камбио, за изплащане на репарации, за студенти и за други нужди повече от милиард — ние наистина бихме се зачудили, откъде може да дойдат тия дивизи, какъ може да се справи Народната банка, когато тя има монопола на търговията с камбиото. Очевидно е, г. г. народни представители, че картината не е тъй черна, както се рисува на пръв поглед от официалните статистически данни. Това, обаче, не значи, че ние сме още окончателно стабилизирани, че ние сме вече окончателно консолидирали нашето финансово положение. Налагатъ се мърки, героични мърки, да продължимъ това, което е започнато. И азъ съмъ убеденъ, че ще настъпи оня моментъ, когато ние ще можемъ да отделимъ повече отъ сръдствата на държавата за ония стопански нужди, които крещатъ за помощъ отъ страна на държавата.

Г. г. народни представители! Сръдствата за окончателното финансово консолидиране на страната сж тия, които и сега се практикувагъ. Не сме дошли наново да управляваме страната и да излагаме специална програма предъ васъ. Ние сме започнали едно управление, започнали сме маса дѣла, които дѣла ще се продължатъ, защото сж дали успѣхи. Това е нашата програма. Писаната програма вие я знаете. Програмата на Демократическия съговоръ е оная, която бѣше по-рано на Радикалната партия; тя е ултрадемократическа, бихъ казалъ; ние ще се стремимъ да я изпълнимъ. Очевидно е, че това, което е у нея, не може да дойде за единъ день; то ще дойде следъ време, ще дойде следъ дълга упорита работа, защото следъ войнитѣ нито финансови реформи, нито стопански реформи могатъ да се извършатъ за една-две години. Както казахъ, тѣ ще дадатъ резултати следъ години на упоритъ трудъ, на едно желание на всички, щото сж една система, сж една последователностъ, сж една планомерностъ да се постигне наистина този резултатъ, който още сега ще начертаямъ.

Искаме ли да консолидираме нашитѣ финанси, искаме ли чрезъ тѣхъ да подпомогнемъ държавнитѣ кредитни учреждения, а чрезъ тѣхъ да пасираме кредита, тѣй благодатенъ за развитието на нашето народно стопанство, трѣбва да вървимъ, г. г. народни представители, само по пътя на икономии въ нашия държавенъ бюджетъ, толкова колкото могатъ да се позволятъ, на развиване нашитѣ финансови ресурси и на опредѣлянето тия ресурси, такива каквито ги опредѣляме днесъ и каквито съществуватъ у насъ. Корекции могатъ да се направятъ, но основнитѣ принципи сж набелязани. Въ финансовитѣ мѣроприятия, които Съговорътъ прокара въ своята 4 годишна дейностъ, се вложиха всички ония принципи, които ще намѣрите въ програмитѣ, за които ви говорихъ, даже въ програмитѣ на крайнитѣ социалистически партии. Ами вие за пръвъ пътъ прокарахме онѣзи програмни начала за екстенсивно-минимума въ прѣжитѣ облагания. Ние поискаме тѣзи облагания да бъдатъ контролирани и, може-би, като никѣде другаде, въ България на сѣда се представи върховниятъ контролъ по опредѣляне на прѣжитѣ данѣци. Вие знаете, че сега въ контролната комисиия има председателъ на съдъ, който контролира прѣжитѣ облагания. Това е една гаранция, че българскиятъ данѣкоплатецъ се облага най-справедливо, най-правилно, а не произволно, както това ставаше по законитѣ въ по-раншно време. Нито е лѣжа, нито е демагогия да се спомене тукъ, че се създадохъ облекчения на голѣмитѣ маси въ България по отношение облагането сж прѣки данѣци. Не искамъ да кажа, като г. Бръшляновъ, че сж нѣколко яйца селянитѣтѣ ще си плати данѣка за единъ декаръ, но все пакъ тѣзи, които искатъ да сравнятъ сегашното положение на българския данѣкоплатецъ въ село, по отношение общото облагане, сж по-раншното, ще признаятъ, че има една разлика въ полза на данѣкоплатеца. Вие знаете какъвъ тормозъ създаваше миналата система на облагане, вие знаете какъ се прѣскаха въ България по 700—800 хиляди декларации, вие знаете, че се облагаше единъ доходъ, който не бѣше фактическия доходъ на българския земеделецъ, вие знаете какви норми се опредѣлиха тогава — на 2 декара нива се опредѣляше производство по 80—100 кгр., или всѣка овца се оценяваше по 500 л. и пр. Всичко това облагане бѣше шаблонно, всичко това облагане, безспорно, бѣше по-тежко, отколкото е днешното. Макаръ да не съмъ отъ тѣзи, които ще смѣтнатъ, че и днешното облагане е

последната дума на данѣчното законодателство, обаче, при времената, въ които живѣемъ, този данѣкъ, който се възстанови, е удобенъ и поятенъ за българския данѣкоплатецъ. Ще дойде време той да се корегира. Той и сега е корегирани; и сега за голѣмитѣ размѣри вие знаете, че този данѣкъ е допълненъ сж данѣкъ върху общия доходъ за доходи отъ селското производство надъ 100 хиляди лева. Значи тѣзи, които иматъ доходи повече отъ 100 хиляди лева, макаръ тѣзи доходи да сж отъ селското стопанство, не плащатъ данѣкъ на декаръ земя наравно сж ония, които плащатъ данѣкъ за 2—3 декара. Корегирани е законодателството и по отношение облагането на добитѣка и то пакъ въ полза на българския данѣкоплатецъ. Това не може да се откаже.

Г. г. народни представители! Друга една мѣрка, която се прокара отъ XXI-то обикновено Народно събрание, това е чувствителното намаление на косвенитѣ данѣци по отношение на всички артикули на българския производител — намаление, което въ нѣкой случай достига до 100%, т. е. съвършено сж премахнати косвенитѣ данѣци. А тия данѣци тежеха твърде много на българския износъ и обременяваха преди всичко българския производител, българския селянинъ. Нѣма да откажете, че ние сварихме косвенитѣ данѣци износни мита на 1 кгр. пшеница близо до 1 л.; тия косвени данѣци сж намалени сега на нѣколко стотинки статистическо право. Кому тежеше това облагане, г. г. народни представители? Не ли на българския земеделецъ, не ли на българския селянинъ, който ще отиде да продаде своята храна, да кажемъ 1.000 кгр., и ще плати 1.000 л. косвенъ данѣкъ на държавата, който данѣкъ той нѣма да разбере, че го плаща — ще го плати експорторътъ, който, обаче, ще го вземе отъ неговия джобъ, защото ще му намали чувствително цената на продуктитѣ? Ами по отношение добитѣка, г. г. народни представители, ние сварихме едно абсолютно ненормално положение — на глава рогатъ добитѣкъ да се плаща 50 златни лева износно мито, които по 15 л. правятъ 750 л., а като прибавите и другитѣ върхнини и такси, достигаше до 1.000 л. По този начинъ износътъ на такъвъ добитѣкъ се обременяваше сж 1.000 л. косвенъ данѣкъ на глава. Кому тежи той? Безспорно, пакъ на българското производително население.

Та облекченията, които се направиха, корекциитѣ, които станяха, посочиха пътя на едно финансово законодателство, което е легнало не само въ програмата на днесъ управляващата група, но и въ програмитѣ на всички, които желаятъ наистина да се прокаратъ демократични реформи въ финансовото законодателство.

Е добре, г. г. народни представители, тоя пътъ е опредѣленъ, по тоя пътъ е вървѣно досега, тоя пътъ трѣбва да се следва и занаяпредъ, ако искаме да постигнемъ успѣхи, ако искаме действително да помогнемъ на българския гражданинъ и селянинъ да излѣзе по-скоро отъ тежката криза, въ която се намира. Защото, облекченъ финансово, облекченъ стопански, за което азъ по-нататкъ ще говоря, и консолидирано политически положението му, даденъ му миръ и спокойствие, ко то сж тѣй необходими, за да може да съсръдоточи всичкитѣ си грижи за повдигане на своя поминѣкъ — ето залогътъ, ето гаранцията по-скоро да се измъкнемъ отъ веригитѣ, въ които сме поставени.

Така сж вървѣли, г. г. народни представители, и другитѣ народи, които сж постигнали успѣхи, които иматъ днесъ завъ а култура, които иматъ днесъ благоденствие твърде заридъ. Макаръ и малки, благодарение мирния животъ, благодарение спокойствието, въ което сж прекарвали десетки години, тѣ сж успѣли да достигнатъ до положение десетки пъти по-добро, отколкото това, въ което ние се намираме сега. Тоя пътъ, ако следваме, ние ще ги достигнемъ — ще ги достигнемъ сж сигурнитѣ крачки, сж мѣрките, които сме предприели, и сж задачитѣ, които сме поставили за разрешение.

Г. г. народни представители! Финансовото консолидиране на страната ще даде възможностъ и за стопанско консолидиране. Финансовото консолидиране на страната предполага още даване възможностъ да бъдатъ гарантирани сръдствата не само на българския гражданинъ, но и тия на всѣки чужденецъ, дошелъ тукъ, въ България, за да може по този начинъ тия чужди сръдства да дойдатъ изобилно въ нашата страна. Никой малъкъ народъ, особено такъвъ, какъвто е българскиятъ народъ, останалъ назадъ, не е въ състояние самъ, сж собствени сръдства да върви твърде бързо въ стопанското си възстановяване, особено следъ подобни войни и нещастия, а му сж нуждни чужди сръдства. Толкозъ повече тия чужди сръдства сж нуждни на българския народъ, който още нѣма възможностъ да извлѣче благодатнитѣ богатства отъ своята природа, който,

поради липсата на технически средства и знания, не е въ състояние да използва една десета от туй, което има неговата благодатна земя. Ние можем да стъпим здраво на краката си само с помощта на чужди средства, тъй както и едно отдалъно семейство, постигнало го нещастие, поради стихийно разрушение, не е въ състояние да възстанови своето стопанство без чужда помощ. Тая чужда помощ, г. г. народни представители, ще дойде, когато консолидираме нашето финансово положение, когато хората видят, че имаме уравновесен бюджет, че имаме стабилизирана монета; тая чужда помощ ще дойде тогава въ формата на заем, и тя вече идва.

Г. г. народни представители! След войнитъ малко сж държавитъ, които сж успели да получат чужди средства, защото, за да дойдат тия средства, не е достатъчно да има само ред, само спокойствие и миръ въ страната, които гарантиратъ имота, здравето и чуждия капиталъ, но необходимо е и балансиране на общия държавен бюджет, необходимо е и едно здраво държавно стопанство, защото държавата е въ края на краищата оня, който ще плаща и който ще гарантира чуждитъ капитали.

Е добре, г. г. народни представители, след като България се омикротвори, след като България даде да се разбере въ чужбина, че наистина въ нея има хора, които блят за реда въ страната, за сигурността на имотитъ на българския гражданинъ и на чужденеца, ние успяваме въ скоро време, съ благословиата на Обществото на народитъ, да добиемъ първата финансова помощ. Тя наистина дойде за друга цел, тя дойде като хуманитарен заемъ, да подпомогне десеткитъ хиляди нечастни български бължаници, наши братя, дошли отъ заробени краища, но тази помощ не е само тѣмъ, а е помощъ и на държавното ни стопанство. Защото безъ тая двумиларден заемъ, г. г. народни представители, ние не бихме могли да издържимъ позицията на нашата национална монета. Това трѣбва да се разбере. Безъ тия два милиарда чужди пари, които гарантиратъ чуждитъ девизи, които гарантиратъ стока въ запасъ на Българската народна банка, нашиятъ левъ може-би щѣше да се разколебае вече. Особено стопанското значение на тая заемъ е твърде голѣмо. Неговото добиване, неговото сключване, възможността, што българскитъ ценни книжа да отидатъ вече на чуждитъ борси — даже на американската, г. г. народни представители, за пръвъ пътъ отъко България съществува — това е единъ залогъ, че това довѣрие, което чуждиятъ финансовъ свѣтъ оказва на българскитъ ценни книжа, ще продължи и напредъ и ние нѣма да сгрѣмъ само съ тая хуманитарен заемъ, но ще имаме възможността да внасяме чужди капитали и съ други заеми — може-би, най-напредъ съ заемитъ на българскитъ кредитни учреждения. А тия заеми, г. г. народни представители, сж твърде необходими, тѣ сж крайно належащи, тѣ трѣбва да дойдатъ.

Азъ съ нѣколко думи само ще ви обясня положението на най-важния кредитенъ институтъ у насъ — на Българската земеделска банка, която има да удовлетвори такава голѣма нужда на грамаденъ брой български граждани. България, болшинството отъ населението на която — $\frac{4}{5}$ — е земеделско, съ малки стопанства, следъ войнитъ, поради последицитъ отъ тѣхъ и поради назадналостта си, не е въ състояние да подтикне напредъ своя стопански животъ, не е въ състояние, безъ кредитъ, да модернизира тия малки селски стопанства. Вѣрно е, г. г. народни представители, че държавата полага грижи въ това отношение — азъ ще кажа за тѣхъ нѣколко думи понататкъ; вѣрно е, че се прави всичко възможно да се отворятъ очитъ на българския земеделецъ, да му се дадатъ необходимитъ стопански познания, да му се дадатъ даже технически ръководители, да му се дадатъ инструменти, да му се дадатъ и земеделски оръдия, но всичко това още не е достатъчно за разрешението и за подобрението на неговото стопанство: тукъ е нуженъ мелиорационенъ кредитъ. Тоя мелиорационенъ кредитъ не може да дойде отъ друго мѣсто, освенъ отъ голѣмия земеделски кредитенъ институтъ у насъ — отъ Българската земеделска банка. Ние викаме, ние крещимъ, че тя не е въ състояние да помогне на българския земеделецъ. Ние сме свидетели, какъ ежедневно маса български земеделци, стопани на по стотици декари земя, отиватъ предъ каситъ на Българската земеделска банка, въ централата и въ клоноветъ ѝ, и тя не е въ състояние да имъ даде дори 5—10 хиляди лева — нищожно количество. Човѣкъ кредитоспособенъ, който е въ състояние да покрие тия 5 хиляди лева 50 и 100 пъти, не може да вземе отъ банката тия пари, тя не е въ състояние да му ги даде. Внимамъ Българската земеделска банка, обаче истинската причина, г. г. народни представители, е въ нейното лошо положение.

И действително, какво представлява днесъ Българската земеделска банка? Българската земеделска банка е имала преди войнитъ 57 милиона златни лева свой капиталъ и още чужди 70 милиона златни лева или всичко 127 милиона златни лева. Българската земеделска банка тогазъ съ тия 127 милиона златни лева е могла да посрѣща нуждитъ на нашитъ селски земеделски стопанства — ограничени, разбира се, не въ тия размѣри, въ каквито сж днесъ; защото днесъ, трѣбва да признаемъ, нуждитъ следъ войната се увеличиха твърде много — тѣ нараднаха не само защото е разрушена голѣма частъ отъ инвентара на тия стопанства, но и поради това, че интересътъ къмъ модернизирането на тия последнитъ е по-голѣмъ, отколкото въ миналото. Днесъ, обаче, при тия голѣми нужди, много по-голѣми, отколкото въ миналото, Българската земеделска банка разполага съ свой собственъ капиталъ само 8 милиона златни лева и съ 73 милиона златни лева чужди или всичко 81 милиона златни лева. Г. г. народни представители! Вие виждате, че, при нужди двойно, тройно по-голѣми, нашата Земеделска банка — най-важниятъ кредитенъ институтъ — има едвамъ половината отъ това, което е имала преди войнитъ. Капиталътъ ѝ се е намалилъ по понятни за васъ причини. Нейнитъ пласменти преди войната се покриха следъ войната съ обезценена монета; при тая монета туй, което тя събра следъ войната, отговаря въ днешно време едва на 7—8 милиона златни лева, а заедно съ влоговетъ — на 81 милиона златни лева. И като имате предъ видъ, че голѣма частъ отъ тая кредитъ е почти имобилизиранъ въ кредититъ на кооперациитъ, ще разберете, какъ за отдалъния частенъ стопанинъ е абсолютно невъзможно да получи каквато и да е помощъ отъ тая банка. За иллюстрация само, г. г. народни представители, ще ви кажа какъ презъ последната, миналата година, сж раздадени заеми. Такива сж раздадени: на 117,584 души срещу записи за кръгло 448 милиона лева, на 11,516 души по ипотека — кръгло 138 милиона лева и на 127,752 души по договоръ, срещу залогъ на добитѣкъ — кръгло 524 милиона лева, или всичко 1 милиардъ 110 милиона лева, раздадени на около 250 хиляди жители; това прави срдно по 3—4 хиляди лева на селско стопанство. Какво представлява обаче 4 хиляди лева кредитъ днесъ за едно стопанство, г. г. народни представители? Очевидно, това е нула, това е нищо. Ето защо нуждата да се усилятъ капиталитъ на Българската земеделска банка е крещяща и тази нужда бѣ съзнана отъ днешнитъ ръководни фактори и вѣроятно скоро ще бѣде удовлетворена. Нѣмамъ смѣлостта да говоря, че е почти приключенъ въпросътъ за нейното удовлетворение, но съмъ съ вѣрата и съ убеждението, че скоро въ касата на Земеделската банка ще влзатъ достатъчно чужди средства, за да може поне отчасти да бѣде удовлетворена тази крещяща нужда на българския земеделецъ.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Пакъ на „Асенова крепостъ“ ще ги дадете.

Р. Василевъ (д. ср): Понеже открихте тази скоба, г. Кьорчевъ, нека ви кажа нѣколко думи и за „Асенова крепостъ“. Вѣрно е, че на „Асенова крепостъ“ сж дадени срдства отъ Земеделската банка — не всички въ този режимъ, една голѣма частъ въ миналото. „Асенова крепостъ“ е една отъ първитъ кооперации въ България, която навремето е могла да обедини около себе си съ хиляди тютюнопроизводители и благопарение на благоприятната конюнктура презъ годинитъ 1922 и 1923, можа да реализира голѣми печалби, както реализираха и всички български тютюнопроизводители поради липса на гръцки и турски тютюни на международния пазаръ, поради войната между Турция и Гърция. „Асенова крепостъ“ тогава е могла да измами всѣки единъ управникъ на Земеделската банка, за да я подкрепи щедро въ този размахъ, съ който тя е искала тогава да работи — да обедини всички тютюнопроизводители въ южна България, дето сж най-доброкачественитъ тютюни. „Асенова крепостъ“ нѣма да опрости тѣзи срдства, които ѝ е дала банката; тя може да закѣснѣ съ поврщането имъ, но тя има достатъченъ инвентаръ и имотъ. Може да остане нѣщо и да дължи на банката — не знамъ. На всѣки случай, грѣшкитъ въ кредитирането, грѣшкитъ на кооперативното дѣло не съмъ азъ, който ще ги откажа. Азъ съмъ единъ отъ скромнитъ дейци въ кооперативното дѣло и азъ ги знаа, но тѣ сж присѣщи на едно младо кооперативно движение.

С. Савовъ (д. ср): По типа на „Асенова крепостъ“ трѣбва да се уредятъ всички индустриални заведения въ България, за да могатъ работницитъ да получатъ храна, облѣкло и квартира. Това бѣде мисзия въ очитъ.

Г. Марковъ (з. в): Всички кооперации да се подкрепят като „Асенова крепост“.

Р. Василевъ (д. сг): Българската кооперация има нужда от подкрепа. Аз съм от онези, които смятат, че в началото кооперативното движение има нужда от държавна подкрепа. Във други държави, особено в държави като нашата, то е било подкрепено от държавата, и когато е могло да стъпи здраво на краката си, то е било изоставено от държавата. Ние имаме кредитни кооперации, които сами могат да стоят здраво на краката си и да нямат нужда от чужда подкрепа. Последният години дадохме възможност на градските популярни банки да се издигнат до такава степен, че почти да не се нуждаят вече от помощта и от подкрепата на държавните кредитни учреждения. Не е далеч времето, когато и земеделските кооперации, които се развиват, трябва да ви кажа, твърде бързо, ще стъпят здраво на краката си. Ние сме имали през 1922 г. 900 земеделски кооперации, а през 1925 г. 1.360 — един проръс голъм. Във тия години на криза тѣ се развиват. Ние ще ги подкрепим. И никой не може да каже, че тия, които стоят начело на властта, не ги подкрепват. Фактът, че начело на управлението е първият ръководител на кооперативното движение, иде да гарантира, че кооперациите ще бъдат подкрепени. Земеделската банка няма срѣдства. Земеделската банка е задължена с около 400 милиона лева на Народната банка и ги е хвърлила на кооперациите, за да ги крепи, и ще ги крепи, когато има възможност.

Г. г. народни представители! Българската кооперация, и градска, и селска, има да изиграе голѣма роля в нашия живот. Аз съм от ония, които смятат, че в нашата дребностопанска страна кооперацията има да изиграе голѣма роля. Малките спестявания, малките капитали и срѣдства на отделните стопани в селото и града имат възможност чрез коопериране да образуват по-големи фондове, които фондове да служат не само за кредитирането на отделния стопанин, но да послужат за модернизирането на отделните стопанства, за набавяне на инвентар, за устройване на работилници от всякакъв вид, които да преработват земеделските продукти. Съ тѣзи фондове ще могат да се създадат и културни начинания, които ще повдигнат все повече българския земеделец.

С. Златевъ (з. в): (Ржкопльска)

Министър-председател А. Ляпчевъ: Той се сѣща, че е старъ демократ!

С. Златевъ (з. в): Защото е много върна мисълта му. Това е държавническа мисъл.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Ние сме съ тебе стари приятели.

Г. Марковъ (з. в): Какъ можете да бъдете приятели съ еднофронтовецъ, опасенъ за държавата?

Министър-председател А. Ляпчевъ: Той е старъ демократъ.

Р. Василевъ (д. сг): Г. г. народни представители! Аз имамъ въртата, че и това ще стане, защото в тия трудни времена българският кооператоръ, земеделецъ и гражданинъ, отдѣля достатъчно от своите срѣдства за дългов капитал на тѣзи кооперации. Ние виждаме какъ ежедневно дълговият капитал на кооперациите расте. Той е достигналъ в градските кооперации 800 милиона лева, а в селските — 400 милиона лева, защото в селските кооперации дълговете сж по-други, но все пакъ и тамъ дълговият капитал расте. Може-би съ измѣнението на закона за кооперативните организации да се създаде възможност да се усили този дългов капитал. Ние ще подкрепимъ кооперативното движение. Ние съ нашето законодателство в миналото Народното събрание сме дали достатъчно доказателства, че искаме да подкрепимъ кооперативното дѣло.

Не ние ли поставихме началото на Висшата кооперативна школа, за да излѣзат от нея ратници на кооперативното дѣло, снабдени съ знания и техника, които да се прѣснатъ по всички кооперации, за да се избавимъ от онова нетактично, некомпетентно и неспособно, което ръководи нашите кооперации и което е причина на голѣми кооперативни гробища. Тая е била нашата целъ, когато сме основали Висшата кооперативна школа. И тя дава своите резултати.

С. Яневъ (с. д): Стоятъ безъ работа свършилите тая школа.

Р. Василевъ (д. сг): Въ много кооперации се намѣстиха. За голѣмо съжаление, има такива, които, като излѣзоха от школата, пакъ търсятъ да се настанятъ на работа въ София.

Не ние ли, г. г. народни представители, измѣнихме закона за Централната кооперативна банка, съ който особено на градските кооперативни организации дадохме една компетентност, една стабилност, каквато днесъ тѣ иматъ, като полуофициални учреждения? Не ние ли основахме съ този законъ оня Висшъ кооперативенъ съветъ, който да слобява всички кооперации въ България, който да бъде представителство на кооперативната мисълъ, чрезъ който да може да се направлява кооперативното движение у насъ? Той съществува и той вече дава резултати. Не ние ли понататъкъ въ фискалните закони, които изработихме, поставихме подъ особенъ режимъ кооперациите, като ги облагаме по-леко, отколкото частните данъкоплатци? Всичко това, г. г. народни представители, показва, че днешните ръководители на България и представителите от болшинството въ Парламента сж имали всичката грижа да подпомогнатъ на кооперациите. Законопроектътъ за кооперативните сдружения ще се сложи вѣроятнo презъ есенната сесия на разглеждане и тамъ съ общи усилия, наши и ваши, ще дадемъ възможност да се тури на по-здрави основи българското кооперативно движение. Но вѣрно е, че подкрепа голѣма не може да се даде. Презъ 1923 г. ръководители на Българската земеделска банка сж дали около 300.000.000 л. кредитъ на селските кооперации, а кредитътъ, който Земеделската банка днесъ е дала на тѣзи кооперации, вече е стигналъ до 1 милиардъ лева. Той е достатъченъ да ви увѣри, че има едно желание да се подпомогне на тѣзи кооперации, макаръ че и азъ ще призная, че съ тѣзи кредити по 50—100 хиляди лева, които се даватъ на селските кооперации, тѣ не могатъ да изиграятъ оная роля, която всѣки е мечталъ да изиграятъ. Ще дойде време, когато касите на този кредитенъ институтъ бъдат наполнени съ повече срѣдства, да докажемъ, че и по отношение на кредита ще направимъ онова, което направихме по отношение организирането на кооперациите.

Но, г. г. народни представители, нека всички тукъ признаемъ, че въ миналото тия кредити, които сж дадени по-щедро, не сж изпълнили своето предназначение. Ние имаме кооперативни организации въ миналото, които сж пропиляли съ десетки милиони лева държавни срѣдства. Единъ по-голямъ контролъ, едно напѣтствие, едно систематическо и планомерно, така да се каже, разпредѣление на тѣзи срѣдства въ формата на кредити, дадени от държавните кредитни учреждения, ще трѣбва непременно да ги въведемъ. Защото не всѣкога ние сме въ състояние да организираме кооперацията въ едно село и правилно да използваме нейните срѣдства и нейния кредитъ. Имаме нужда още от възпитание. Както имаме нужда от възпитание въ много отношения, така имаме нужда и от насаждане на кооперативно съзнание и възпитание, което ще гарантира по-дѣлъръ животъ на кооперациите. Затова въ началото трѣбва да бъдемъ по-осторожни. На ония кооперации, които сж живѣли доста дълъгъ животъ, които сж доказали, че сж стѣпили здраво на краката си и иматъ разумно ръководство, което да направлява дейността, операциите и срѣдствата на кооперацията, на тѣхъ кредити и сега се даватъ.

Г. г. народни представители! Говорихъ за кооперациите, понеже г. Кьорчевъ ме прекъсна.

Г. Марковъ (з. в): Ние Ви благодаримъ.

Р. Василевъ (д. сг): Азъ смятахъ да ги засегна въ последствие. Сега ще кажа нѣколко думи и за стопанското възстановяване.

Г. г. народни представители! Само при едно финансово консолидиране ние ще имаме възможност не само да отдѣляме нужното от държавните бюджетни срѣдства, за да може да се модернизира нашето стопанство и да се подпомогне тамъ, дето това трѣбва да стане, но ние ще имаме възможност да имаме чуждите капитали въ формата на заеми, които, раздадени чрезъ нашите държавни кредитни учреждения, ще дадатъ благодатенъ елексиръ и на кооперативните сдружения, и на всѣки, който иска да модернизира своето стопанство. Програмата за нашето стопанско възстановяване, съ ония задачи, които ние сме си

поставили навремето, преди години, сега ще я продължим. Тя дава, г. г. народни представители, резултати и ще дава. И тамъ тоже е необходима една последователност, и тамъ не бива да има преврати, и тамъ трѣбва да се продължи туй, което е започнато, защото то не е самобитно, не сме го измислили само ние, но то е добито отъ опита на ония народи, които съ години сѣ работили върху подтикването на своето стопанство, върху увеличението на производството отъ него и сѣ ни дали достатъчно материали, съ които можемъ да боравимъ, стига само разумно ние да ги използваме. Г. г. народни представители! Съ повдигането на нашето стопанство, преди всичко на селското земледѣско стопанство, ние ще извършимъ една голѣма работа, която ще създаде поминѣкъ преди всичко на ония 150 хиляди български семейства, които сѣ лишени днесъ отъ земя, които бедствуватъ, както каза уважаемиятъ професоръ г. Мишайковъ. Какъ ще извършимъ тази работа, г. г. народни представители? Ще я извършимъ не само като увеличимъ производството на нашето земледѣско стопанство, не само като разнообразимъ културитѣ на това стопанство, но и като приведемъ въ известностъ и обработимъ маса необработени земи, които въ този хубавъ кътъ на Балканския полуостровъ могатъ да дадатъ злато. Ние имаме кръгло 33 милиона декара обработена земя, а имаме възможностъ да я направимъ 50 милиона декара. Отъ нашитѣ 110 милиона декара земя, около 50 милиона декара могатъ да станатъ прекрасна обработваема земя. Значи намъ остава да превърнемъ въ обработваема земя около 18 милиона декара. Въ тия 18 милиона декара спадатъ отчасти селскитѣ мѣри, отчасти черната или зелена угарь, която никѣде другѣде нѣма да намѣрите, отчасти заклевлени гори, които не сѣ по-малко отъ 5—6 милиона декара и които прекрасно могатъ да бждатъ превърнати въ една културна площъ. Г. г. народни представители! Ето една голѣма задача за държавника, за онзи, който иска да даде възможностъ на тия 150 хиляди семейства, които бедствуватъ безъ парче земя, да могатъ съ своя трудъ да оросяватъ тази земя и да си изкарватъ нужнитѣ срдѣства за поминѣкъ.

Г. Марковъ (з. в): И да унищожимъ болшевизма.

Нѣкъ отъ занаятчиитѣ: Само по този начинъ ще го унищожимъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: По много начини.

Р. Василевъ (д. сг): Г. г. народни представители! Програмата на днешното правителство, на днешния Парламентъ вървамъ ще бжде, съ ваше съдействие, да се даде възможностъ въ много скоро време тѣзи 18 милиона декари земи да ги направимъ обработваема площъ.

По отношение на арондирането на горитѣ — една много важна работа — презъ последнитѣ 2—3 години се работи тѣй както никога досега не е било работено. Презъ тѣзи 2—3 години е свършена повече работа отколкото е била свършена отъ 40—50 години насамъ. Е добре, ако имаме срдѣства, ако съ икономитѣ, които ще направимъ и съ срдѣствата, които ще даде финансовиятъ министъръ, можемъ да организираме тази работа, да я ускоримъ, ще можемъ да превърнемъ тая горска площъ въ обработваема земя; ако можемъ да организираме обработването на голѣма частъ отъ селскитѣ мери, които стоятъ сега пусти и въ тѣхъ селскитѣ добитѣкъ ближе прѣстѣта; ако сме въ състояние съ техническитѣ срдѣства, които ще дадемъ на нашия селянинъ, да го накараме да не оставя съ години частъ отъ своята земя да почива, ние ще разрешимъ една голѣма задача и ще дадемъ възможностъ на всѣки български селянинъ да има педя земя, да я обработва и да получава отъ нея доходъ не само за неговото лично благоденствие, не само за благоденствието на българския еснафинъ, търговецъ и индустриалець, но и за благополучието на цѣлата страна.

Г. г. народни представители! Въ туй отношение се работи. Тази задача е поставена на разрешение и остава ние само да ускоримъ разрешението ѝ.

Втората по-важна задача, за да се ускори модернизирването на нашето селско стопанство, е да се увеличи производството, българскиятъ стопанинъ да не получава 50—60 до 100 кгр. зърнени храни най-много отъ декаръ, но да получава до 200 кгр. на декаръ, ако не 300, колкото получава неговиятъ колега въ другитѣ културни страни.

Трета задача е да дадемъ възможностъ на селянина въ мѣста, дето не е необходимо да сѣва зърнени храни,

да обработва други култури, които сѣ по-доходоносни — индустриални култури. Трѣбва да го поощримъ да разнообрази той своето стопанство. Презъ миналата Камара съ законитѣ, които се създадохъ и съ поощренията, които се дадохъ съ бюджета, се тури начало не само на модернизирването на стопанството на нашия селянинъ, за да може той да получава по-голѣмъ доходъ отъ земята, не само да се увеличи производството на зърненитѣ храни, но и да се разнообрази стопанството, да се даде възможностъ да се обработватъ разни култури, индустриални растения, каквито сѣ памука, черницата, лена, маслодайнитѣ растения и всички други растения, които у насъ вирѣятъ и които даватъ добъръ доходъ. Та тѣзи задачи поставени вече за разрешение въ българския Парламентъ, систематически поощрявано тѣхното разрешение съ отпускането на кредити, поставено тѣхното разрешение въ рѣшетѣ на хора, които наистина иматъ опитността да вършатъ тази работа, не ще е далечъ времето, когато наистина ние ще можемъ съ по-голѣмата обработваема площъ, съ интензивирването на нашето земледѣско производство, съ разнообразяването на културитѣ да имаме едно цвѣтуеще селско стопанство, г. г. народни представители, и едно благоденствие, което трѣбва да бжде идеалъ на всѣки единъ отъ насъ.

Г. г. народни представители! За тази целъ още миналата година, при скромнитѣ бюджетни срдѣства, тѣй необходими за посрѣщане голѣми извънредни нужди, за които ви говорихъ, които капѣха всѣка година — днесъ окупационни разноски, догодина реституции, догодина по арбитражни дѣла, до трета — не знамъ какви, поврѣщане на добитѣци . . .

Д. Нейковъ (с. д): Деклозиеровата афера.

Р. Василевъ (д. сг): И Деклозиеровата афера тоже поглѣща стотици милиона лева. Въ всѣки случай, вие знаете кои сѣ виновницитѣ. Не сме ние виновницитѣ. Арбитраженъ съдъ се е произнесълъ — съдъ конституиранъ въ времето на покойния Стамболийски.

Ц. Табаковъ (зан): А най-малко виновна е България да ги плаща. Виновнитѣ трѣбва да понесатъ отговорността си.

Р. Василевъ (д. сг): Ще дойде день, когато ще търсимъ смѣтка отъ тѣзи, които сѣ виновници. Въ всѣки случай, обаче, единъ чуждъ арбитраженъ съдъ, конституиранъ по единъ договоръ, който сме подписали, ни е осѣдилъ и ние трѣбва да платимъ тия пари. Не че ние желяемъ да ги платимъ и не че щѣхме да ги платимъ, ако имаше възможностъ да не ги платимъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Платили сме само за хранитѣ, които сѣ иззети отъ държавата. Това да се не забравя. Само това сме платили. А колкото за Деклозиеровата афера, тя се знае много добре. (Къмъ лѣвицата) Изнесете я тукъ и ще видите колко напраздно се лъжете, защото много шумъ се е вдигало въ изборната борба по нея.

Председателствуващъ А. Христовъ (Звѣни): Г. г. народни представители! Ще ви моля, понеже досега сѣ говорили само 10 души оратори, а има записани още 12 души, да се съгласите, щото утре, а така-също и въ понедѣльникъ, да имаме заседание.

Който сѣ съгласни съ това предложение, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранieto приема.

Ще моля да продължимъ заседанието тази вечеръ, докато свърши г. Ради Василевъ.

Р. Василевъ (д. сг): Още 10 минути и свършвамъ.

Председателствуващъ А. Христовъ: Който сѣ съгласни съ направеното предложение, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранieto приема.

Н. Кемилевъ (д. сг): Да се забележи, че опозицията, която иска да се работи, не гласува, а после ще разправя, че сме разтакали заседанието.

Д. Нейковъ (с. д): Сега ще опраздните банцитѣ. Нека дейте се закача излишно.

Р. Василевъ (д. сг): Г. г. народни представители! Въ прѣки скромнитѣ срдѣства на бюджета, както ви казахъ и по-рано, за Министерството на земледѣлието отъ 1923 г. насамъ по редъ сѣ отдѣляни все повече и повече кредити, за да може то да насърдчава инициативи и за да може да

направи нѣщо за модернизиранието на нашето стопанство. Отъ 146 милиона лева бюджетъ на Министерството на земледѣлието презъ 1922 г., въ следующата година имаме бюджетъ отъ 200 милиона л., въ по-следующата — 300 милиона л., и най-после презъ 1926 г. бюджетътъ на Министерството на земледѣлието, заедно съ този на фондоветъ по това министерство възлиза на 450 милиона лева. Вие виждате, че е направена една голѣма крачка напредъ. Това сж срдства, за които вие знаете кжде отиватъ, срдства, съ които се набавя инвентаръ, срдства, съ които се дава поощрение на частни инициативи, срдства, съ които се правятъ модерни обори и модерни торища и какво не, само и само да може да се възбуди интересъ у българския земледѣлецъ къмъ модернизиранието на неговото стопанство, да се поощри този, у когото е възбуденъ вече този интересъ, и съ помощта на частната инициатива и съ помощта на ония кредити, за които ви говорихъ, да можемъ по-скоро да стигнемъ до окончателното модернизиране и уреждане на селското земледѣлско стопанство.

Г. г. народни прелстарители! Азъ смѣтахъ и смѣтамъ, че нѣма да бѣда изчерпателенъ, ако преди да свърши, не кажа, че грижитъ на управленнето презъ 4-тѣ години и задачитъ, които то си е положило, които и днесъ преследва като програма, не сж се съсрдоточавали само по отношение на единъ слой отъ населението, да кажемъ, къмъ българското земледѣлско население. Властѣта като такава, която има предъ себе си цѣлия български народъ, като властѣта на групировки, обгръщащи всички съсловия на българския народъ, като властѣта, която иска да насади обществената солидарностъ въ тая страна, тая властѣта не е забравила да прояви своитъ грижи спрямо всичкитъ други съсловия. Нѣма да ви изброявамъ всичкитъ законодателни мероприятия по отношение на най-беспомощнитъ, българскитъ работници, но не мога да не спомена голѣми мероприятия, такива за които въ другитъ страни сж се водили редица борби и които у насъ минаха незабелязано, минаха така като октроирани направо отъ властѣта, безъ, може да се каже, съответно искане. Това е законътъ за общественитъ осигуровки, това е законътъ за намиране работа на безработнитъ, това е утвърждаването на конвенциитъ на международната организация на труда, които ние гласувахме и въведохме у насъ първи измежду другитъ страни. Може-би има дефекти при прилагането, може още свършено да не сж използвани отъ тѣзи, на които сж дадени тия придобивки, но това не значи, че грижи не сж проявени, че не е имало желание да се изпълни една програма и въ това отношение.

Трѣбва ли по-нататкъ да споменавамъ какво се направи и по отношение на българския занаятчия, който е цененъ отъ сегашната властѣта, който е цененъ отъ хората, които сж работили въ неговата срдѣта? Не мога да кажа, че се е направило твърде много, но съ закона за организиране на занаятитъ, съ закона за търговско-промишленитъ камари, съ закона за търговско-промишленото образование все се направи нѣщо — това не може да се откаже.

Г. г. народни представители! И по отношение на кредита се направи нѣщо. Съ малкитъ срдства, съ които разполагаха българскитъ кредитни учреждения, се даде и на занаятчинтъ кредитъ. Вие знаете за 50-милионния кредитъ, раздаленъ чрезъ популярнитъ банки, чрезъ Централната кооперативна банка.

Ц. Табаковъ (зан.) Сега го взематъ обратно.

Р. Василевъ (д. сг): Недостатъченъ е — всичко това ще призная — но при тия срдства, съ които разполагаме, повече отъ това едва-ли ще може да се даде. Важното е, че се е дало и че има желание да се даде. Ще ми позволите да кажа, че на другитъ съсловия не е помогнато толкова, защото не е имало срдства.

Г. г. народни представители! Българската народна банка, която е централниятъ емисионенъ институтъ у насъ, и която, знаете, трѣбва да бѣде добре запазена, защото само тя гарантира стабилността на нашата национална монета, тая Народна банка, отъ която се черпятъ пари за всичко, ето съ колко и на кои съсловия е могла да подпомогне съ свои срдства презъ 1926 г. За търговия е дала едва 312 милиона лева, за индустрия — 349 милиона лева, въ частни банки къмъ 30 ноември 1926 г. е имала вложени 109 милиона лева; на по-заможни занаятчии направо далени — 10 и половина милиона лева; чрезъ популярнитъ банки

50 милиона лева и други 30 милиона лева; разни 47 милиона лева; на Централната кооперативна банка — 157 милиона лева; на Земледѣлската банка — 444 милиона лева; ипотеки — 282 милиона лева; на общинитъ заеми — 69 милиона лева, за постройка на училища — 190 милиона лева и на държавата отъ по-рано — 4 милиарда 640 милиона лева. Г. г. народни представители! Вие знаете, че съ закона за Българската народна банка ние решихме този държавенъ дългъ да се покрива ежегодно съ по 150 милиона лева отъ държавния бюджетъ и съ 2% отъ печалбитъ на банката, които по-рано държавата вземаше. Единъ денъ този дългъ ще се покрива и тогава ще настане благодатното време, когато тия срдства ще бѣдатъ хвърлени въ търговия, въ занаяти, въ индустрия и разнитъ съсловия ще могатъ да получаватъ отъ банката помощитъ, които очакватъ. Но въпрѣки времената, въ които живѣемъ, въпрѣки твърде голѣмата криза и стѣсненнето на държавния бюджетъ, все пакъ се е дало нѣщо. Наистина какво сж 312 милиона лева, г. г. народни представители, за нашата търговия, при единъ вносъ и износъ за милиарди? Какво сж 349 милиона лева за нашата индустрия, която е свързана съ нашето народно производство и която на всѣка цена трѣбва да поощряваме? Като знаете какво представлява нашиятъ обезцененъ левъ, това сж нишожни срдства, ако ги обрнете въ злато. Но недейте мисли, че се фаворизиратъ частнитъ банки съ сумитъ, които стоятъ въ тѣхъ. Частнитъ банки въ други моменти сж имали въ Народната банка по-голѣми авоари. И ако въ настоящия моментъ Народната банка е дала отъ своитъ срдства на частни банки, въ другъ моментъ нѣкъ тя е имала въ себе си срдства на частни банки. Не е голѣмъ шокътъ, който чрезъ частнитъ банки е оставенъ на разположение на българския търговецъ, индустриалецъ или занаятчия. Частнитъ банки, г. г. народни представители, въ голѣмата си частъ иматъ чуждъ капиталъ; отъ тѣхния капиталъ общо 2 милиарда и нѣщо, единъ милиардъ и 700 милиона лева е чуждъ. Съ тоя капиталъ тѣ работятъ, тоя капиталъ тѣ пласиратъ въ нѣкои случаи, може-би, съ по-голѣми дивиди, поради което съ закона противъ лихонимството трѣбваше да ги ограничимъ. Но, г. г. народни представители, при тия срдства на Народната банка, не е имало възможностъ да се даде повече помощъ на занаятчинтъ. И по отношение на търговцитъ съ законитъ, които се създадоха, и по отношение на индустриалцитъ съ вноснитъ мита, които се корегираха, които сж единственото най-мощно срдство за поощрение на нашата родна индустрия, ние сме направили достатъчно много, ние сме тръгнали въ единъ пѣтъ, по който заслужава да се върви, ние сме изпълнили едно програмно желание, една задача, която сме си поставили преди две години — консолидирането на нашето държавно стопанство. По този пѣтъ ще трѣбва, г-да, да продължимъ да вървимъ, тази задача и днесъ трѣбва да си поставимъ и правилното ѣ разрешение ще бѣде такава, каквото е било досега.

Г. г. народни представители! Азъ свършвамъ. Не искамъ да ви отекчавамъ по-нататкъ съ цифри. На свършване моятъ апелъ е следниятъ: забравяйки малкитъ инциденти, забравяйки малкитъ наши взаимни разпри, причинитъ за които, трѣбва да разберемъ, сж въ нравитъ на младия български народъ, въ който липсва още възпитанието и морала на западни културенъ европеецъ, да погледнемъ общото, да обрнемъ погледъ къмъ това, което иска родната отъ насъ, и, давайки си рѣка по отношение стопанското повдигане на страната, по отношение финансовото консолидиране, кждето не би трѣбвало да имаме спорове, всички единодушно да искаме съ общи дѣла да изкараме на добъръ край започнатото, което дава и ще дава резултати, за спасението на страната (Продължителни рѣколѣбскания отъ сговориститъ).

Председателствуващъ А. Христовъ: Г. г. народни представители! Съобщавамъ ви, че отъ Министерството на общественитъ сгради, пѣтищата и благоустройството е по-стѣпилъ законопроектъ за довършване държавнитъ сгради въ царството. (Вж. прил. Т. I, № 6).

Този законопроектъ ще ви се раздаде и ще се постави на дневенъ редъ.

Предупреждавамъ г. г. народнитъ представители, че заседанията утре и рѣтъ понедѣлникъ ще почнатъ точно въ 15 ч. Вдигамъ заседанието за утре, съ сжщия дневенъ редъ.

(Вдигнато въ 20 ч. 10 м.)

Подпредседателъ: А. ХРИСТОВЪ

Секретаръ: В. НАЧЕВЪ

Началникъ на Стенографското отдѣление: Д. АНТОНОВЪ

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

	Стр.		Стр.
Отпуски, разрешени на народнитѣ представители: Петъръ Тодоровъ, Борисъ Евгимовъ, Димитъръ Икономовъ, Недѣлчо Топаловъ, Коста Николовъ и Александъръ Неновъ	101	Протестъ отъ парламентарнитѣ групи: земеделѣска — „Врабча“, социалдемократическа, занаятчийска, работническа и земеделѣска по поводъ нанасянето въ 7-то заседание отъ 30 юний н. г. побой и обида на народния представитель Христо Баевъ, а също и обида на иѣлата парламентарна група на Българския земеделѣски народенъ сѣюзъ отъ народнитѣ представители отъ болшинството Милю Милевъ и Б. Толевъ (Прочитане отъ народния представитель П. Миновъ)	101
Предложения:			
1) за освобождаване отъ митни бери и две каси съ формени ученически шапки за италианского училище въ София (Съобщение)	101		
2) за освобождаване отъ митни бери внасянитѣ отъ Министерството на войната бензинъ, масла, грезъ, карбидъ и други консомативни моторни материали (Съобщение)	101	Проектъ за отговоръ на тронното слово (Продължение разискванията)	101
Законопроектъ за довършване на държавни сгради въ царството (Съобщение)	122	Дневенъ редъ за следующето заседание	122